

VIRTEACH

*A Virtual Solution for a comprehensive and coordinated
training for Foreign Language Teachers in Europe*

R Zalecenia Dotyczące Konwergencji Kształcenia
Nauczycieli Języków Obcych w Europie

BIAŁA KSIĘGA

SPIS TREŚCI

1. Introduction	4
2. Bieżąca sytuacja	5
2.1. Prawodawstwo	5
2.2. Postrzeganie zawodu nauczyciela języków obcych z europejskiej perspektywy	10
3. Główne wyzwania	17
4. Rozwój i zalecenia dotyczące zbieżności programów nauczania ...	19
4.1. Interaktywny Zestaw Narzędzi Najlepszych praktyk	19
4.2. Wirtualne Środowisko Nauczania i wdrażanie ICT	20
4.2.a. Kurs online dla nauczycieli języków obcych.....	20
4.2.b. Monitorowanie Praktyki: Interaktywny Notatnik Cyfrowy (IDN)	22
4.3. Internacjonalizacja	24
4.4. Komunikacja międzykulturowa i ICT	32
4.5. Mobilność i uczenie się przez całe życie	36
4.6. Równowaga płci	39
4.7. Wsparcie finansowe i wspólna polityka.....	40
5. Dalsze kroki	43
6. Bibliografia.....	47

Wsparcie Komisji Europejskiej dla powstania tej publikacji nie oznacza poparcia dla jej treści, które odzwierciedlają jedynie poglądy autorów, a Komisja nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji w niej zawartych.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

1. INTRODUCTION

Niniejszy raport jest częścią projektu VIRTEACH (A VIRtual Solution for a comprehensive and coordinated training for foreign language TEACHERs in Europe), współfinansowanego przez Komisję Europejską.

Celem projektu jest stworzenie cyfrowego narzędzia do poprawy kształcenia nauczycieli języków obcych na poziomie europejskim oraz dostarczenie nauczycielom, badaczom, studentom-nauczycielom i decydującym narzędzi oraz zasobów typu open-source.

Aby osiągnąć te cele, zespół VIRTEACH pracował nad wdrożeniem działań w zakresie szkolenia językowego na etapie przed-stażowym, był autorem i rozpowszechniał artykuły akademickie w celu wspierania konwergencji krajowych formatów programowych na poziomie europejskim, zaprojektował oraz stworzył kurs online umieszczony w wirtualnym środowisku uczenia się z przyjaznym i łatwym w użyciu narzędziem cyfrowym do monitorowania nauczycieli praktykantów podczas ich stażu na etapie doskonalenia zawodowego, a także skompilował i rozpowszechnił skoordynowane działania oraz strategie polityczne w celu zaangażowania decydentów i administratorów publicznych. Projekt VIRTEACH rozpoczął się we wrześniu 2018 r. i trwał trzy lata.

Niniejszy raport zestawia ostateczne zalecenia i działania w ramach polityki wynikające z prac przeprowadzonych w latach 2018-2021. Niniejszy raport jest skierowany do decydentów i osób kształcących nauczycieli oraz oferuje ścieżki poprawy kształcenia nauczycieli języków obcych w Europie. Po pierwsze, oferuje on sekcję state-of-the-art, w której konteksty prawne i praktyczne umiejscawiają punkt wyjścia tego badania. Po drugie, identyfikuje krytyczne aspekty kształcenia nauczycieli języków obcych i analizuje wybrane kluczowe kwestie, takie jak promowanie internacjonalizacji oraz konwergencji krajowych programów nauczania, wdrażanie narzędzi cyfrowych, zwiększanie spójności między etapami szkolenia i praktyki oraz włączanie dialogu, krytycznego myślenia oraz przejrzystości wśród zaangażowanych podmiotów. Po trzecie, sugeruje nowe ścieżki rozwoju i postępu w kształceniu nauczycieli języków obcych na wysokim poziomie.

Chcielibyśmy podziękować anonimowym recenzentom tego raportu za ich wnikliwe sugestie. Profesorowie, studenci, badacze oraz decydenci

polityczni przekazali swoje opinie na temat tej Białej Księgi, jednocześnie bardzo ją wzbogacając.

2. BIEŻĄCA SYTUACJA

Ta część zawiera krótki przegląd obecnej sytuacji w zakresie kształcenia nauczycieli języków obcych w Europie. Uwzględnia zarówno ustawodawstwo, jak i postrzeganie kształcenia nauczycieli języków obcych przez praktyków oraz studentów. Rozważenie tych dwóch głównych punktów służy, jako optymalny punkt wyjścia do bardziej dogłębnej analizy słabości i możliwości w kształceniu nauczycieli języków obcych na poziomie europejskim.

2.1. PRAWODAWSTWO

Według raportów Komisji Europejskiej (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015), w ostatnich latach zaobserwowano przepływy migracyjne pomiędzy krajami europejskimi. Na poziomie europejskim mobilność zawodowa nauczycieli i uczących się stale rośnie. Zostało to wyraźnie podkreślone w raporcie Eurydice dotyczącym mobilności nauczycieli:

W połowie badanych systemów edukacji mniej niż jedna trzecia wszystkich nauczycieli wydaje się być mobilna międzynarodowo. W UE 12,4% respondentów podało, iż wyjechało za granicę wyłącznie wtedy, gdy byli już czynnymi nauczycielami, podczas gdy 5,9 % uczyniło to tylko w trakcie wstępnego kształcenia nauczycieli (zwanego dalej ITT), a 3,6 % tylko w obu przypadkach. We wszystkich krajach objętych badaniem, z wyjątkiem Islandii, nauczyciele nowożytnych języków obcych są najbardziej mobilni międzynarodowo w porównaniu z nauczycielami czterech innych głównych przedmiotów (s. 12-13).

Wiele czynników wpływa na powstanie sytuacji, wśród których można wskazać stały wzrost możliwości odbywania studiów uniwersyteckich za granicą, co przyczynia się do umiędzynarodowienia kształcenia nauczycieli. Ponadto, przyczynia się do tego statyczny rynek pracy wynikający z ostatnich lat kryzysu gospodarczego (ET2020), który skłania absolwentów do poszukiwania pracy poza granicami kraju. Dane wskazują, iż mobilność zawodowa w tym sektorze stale rośnie,

jednak brak jest ujednoczonego formatu kształcenia nauczycieli na poziomie europejskim, mimo iż proces boloński traktuje mobilność, jako jedno z kluczowych zagadnień (Zgaga, 2008). Wstępne kształcenie nauczycieli (dalej ITE) jest rzeczywiście kluczowym zagadnieniem procesu bolońskiego. Jednak po dwudziestu latach od jego wdrożenia rezultaty są dalekie od oczekiwań, a w europejskich instytucjach edukacyjnych wciąż brakuje konsensusu (Vögtle, 2019).

Co więcej, brak jest platform, na których trenerzy uniwersyteccy mogliby dzielić się doświadczeniami i uczyć się konkretnych, skutecznych formuł nauczania dla tego obszaru szkolnictwa wyższego. Nie ma też platform cyfrowych, które sprzyjałyby temu połączeniu, ani zunifikowanych narzędzi cyfrowych, które zaspokajałyby potrzeby studentów w zakresie nadzoru oraz opieki dydaktycznej w fazie stażu. Jeśli chodzi o politykę edukacyjną, agencje krajowe wyznaczają działania w zakresie szkolenia nauczycieli w każdym kraju osobno.

Wyraźny brak równowagi między kształceniem ukierunkowanym na poziom krajowy a praktyką międzynarodową wymaga podjęcia pilnych działań w kierunku umiędzynarodowienia zawodu nauczyciela, jako całości. W ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego może być to łatwiejsze dzięki możliwości homologacji dyplomów uniwersyteckich. Jednakże, jak dotąd nie wprowadzono ujednoczonego formatu kształcenia nauczycieli na poziomie międzynarodowym. Na poziomie polityki edukacyjnej istnieje również potrzeba zbliżenia się do bardziej jednolitego i spójnego zestawu zasad obowiązujących w różnych krajach europejskich, szczególnie w odniesieniu do treści programów nauczania i doświadczeń związanych ze stażami.

Ogólnie rzecz biorąc, ITE w Europie cierpi z powodu nadmiernie lokalnych działań, które ograniczają przyszłe działania dydaktyczne studentów instytucji nauczycielskich poza granicą. Według Townsenda i Batesa (2007), jest to ciąg napięć i nacisków, nieodłącznie związanych z niepowstrzymanym procesem globalizacji, który wpływa na jakość nauczania. Problem ten staje się bardziej dotkliwy, w przypadku kształcenia nauczycieli języków obcych, których ukierunkowanie na nauczanie komunikacyjne wymaga wdrożenia szeregu strategii oraz predyspozycji do interakcji i wzajemnego zrozumienia.

Studenci instytucji pedagogicznych rozwijają swoje umiejętności zawodowe podczas etapu ITE. W środowisku wspierającym studenci

mają zdobywać wiedzę, analizować, kwestionować i wykorzystywać w praktyce całą swoją wiedzę, promując umiejętności współpracy i komunikacji, a także kreatywność oraz krytyczne myślenie. Wymaga to wielkiego wysiłku ze strony wszystkich uczestników procesu uczenia się, ponieważ studenci muszą uzyskać wsparcie oraz opiekę pedagogiczną profesjonalistów, którzy pomagają im zdobyć te umiejętności. W wyniku tego zbiorowego wysiłku wyłoni się bardziej efektywna i sprawiedliwa edukacja, uznająca nauczycieli za osoby mające największy wpływ na rozwój swoich uczniów (Hattie, 2003).

W przypadku Europy kwalifikacje ITE w zakresie języków obcych w kontekście szkolnictwa wyższego są regulowane w formie jedno-/dwuletnich studiów magisterskich oferowanych przez uniwersytety, oprócz wcześniejszego specyficznego modelu w zakresie języków, który zazwyczaj składa się z cztero/pięcioletnich studiów uniwersyteckich (Eurydice, 2013, Karatsiori, 2014). Według Caena (2014), po uzyskaniu tych certyfikatów, formalny program adaptacji obecnie funkcjonuje w siedemnastu krajach. Składa się on z okresu mentoringu, realizowanego w szkołach z doświadczonymi nauczycielami, którzy w celu realizacji tego zadania korzystają ze wsparcia specjalnego systemu. W tym okresie początkujący oraz doświadczeni nauczyciele mają spotkania, staże typu „job shadowing” (obserwowanie nauczycieli w pracy), seminaria, kursy lub warsztaty, nie wspominając o udzielaniu porad dotyczących planowania lekcji.

Wszystkie te modele oferują studentom naukowo-dyscyplinarne szkolenie w obszarze ich specjalizacji oraz szkolenie praktyczne ukierunkowane na praktykę zawodową. Etap Praktyki został uznany za istotną oraz znaczącą formę kształcenia nauczycieli, która zapewnia studentom-praktykantom realne doświadczenia w klasie oraz pozwala im zastosować w praktyce umiejętności oraz wiedzę, które zdobyli podczas programu kształcenia nauczycieli (Hobson i in. 2009; Kemmis i in. 2014; Zabalza 2011; Canh 2014). Uzyskany w ten sposób certyfikat jest zazwyczaj wymogiem koniecznym do rozpoczęcia pracy w zawodzie nauczyciela w szkolnictwie średnim.

Zdaniem Caena (2014), pomimo wspomnianych różnic, programy nauczania ITE w całej Europie prezentują te same kluczowe cechy, wspólny wysiłek na rzecz przezwyciężenia tych różnic, aby osiągnąć pożądaną edukację globalną. Karatsiori (2014) podkreśla, iż programy nauczania języków obcych ITE w Europie odpowiadają tym samym kluczowym elementom. W swoim artykule " Wspólny program

szkolenia wstępnych nauczycieli TEFL w Europie: Utopia a rzeczywistość", zaproponował 40 kluczowych elementów, które powinny być zastosowane, aby można było osiągnąć globalny i wszechstronny model. Analizując obecne europejskie programy ITE, prawie wszystkie te kwestie są uwzględnione w taki czy inny sposób - nie zawsze w sposób wyraźny - co pokazuje, że postulowany wspólny program nauczania w Europie nie jest utopią, ale możliwą rzeczywistością przy wysiłku i pracy zespołowej decydentów w ramach polityki w krajach europejskich.

Rada Europejska (2019) wydaje się być świadoma tej rzeczywistości, proponując wytyczne dotyczące kompleksowego podejścia do nauczania oraz uczenia się języków obcych. We wspomnianym raporcie członkowie proponują szereg działań mających na celu usprawnienie nauki języków obcych, ukierunkowując ją na podejście komunikacyjne, które pozwala uczniom wzmacniać kompetencję wielojęzyczną niezbędną w globalnym społeczeństwie XXI wieku. Wśród zaleceń warto podkreślić znaczenie roli nauczycieli, których należy wspierać poprzez inwestowanie w ich kształcenie ustawiczne, promowanie współpracy z innymi specjalistami za pomocą programów mobilności - takich jak e-Twinning - oraz zachęcanie ich do wdrażania innowacyjnych metod pedagogicznych.

Konieczne jest, zatem, stworzenie wielonarodowego, dynamicznego oraz trwałego środowiska, które oferuje użyteczne narzędzia do szkolenia przyszłych nauczycieli języków obcych. W świetle tych rozważań, podejście komunikacyjne wydaje się być obowiązkowym elementem, który należy wprowadzić do kształcenia nauczycieli języków obcych XXI wieku. Aby tak się stało, przyszli nauczyciele muszą zdobyć refleksyjne i krytyczne wykształcenie (Barros-del Río, 2019), zorientowane na zaangażowanie społeczne (Yogev i Michaeli, 2011).

Wiąże się to z konstruowaniem krytycznej tożsamości nauczycielskiej wśród kandydatów w trakcie procesu kształcenia (Dvir & Avissar, 2014). Co więcej, pedagogika krytyczna musi być ściśle powiązana z praktyką nauczania opartą na otwartości kulturowej (Abednia, 2011; Jiménez & Rose, 2010), szczególnie w kontekstach wielonarodowych, w których przyszli profesjonaliści nauczania języków obcych będą musieli się poruszać. Wreszcie, w zmieniającej się i globalnej rzeczywistości, przyszli nauczyciele języków obcych muszą wiedzieć, jak wprowadzać i stosować w swoim nauczaniu technologie cyfrowe, które najlepiej pasują do ich celów nauczania-uczenia się. W związku z tym pilną

potrzebą w granicach europejskich jest osiągnięcie większego stopnia internacjonalizacji oraz konwergencji kształcenia przyszłych nauczycieli języków obcych.

Edukacja musi, zatem ewoluować i być dostosowana do wymogów XXI wieku. Jak twierdzi Karatsiori, "w zglobalizowanym kontekście [...] uważa się, iż kształcenie nauczycieli ma do odegrania kluczową rolę w skutecznym sprostaniu wyzwaniom związanym ze zmieniającymi się wymaganiami szybko ewoluujących społeczeństw" (2014, 60). Wymagania Rady Europejskiej (2019) dotyczące przewyższenia tych problemów można podsumować, jako:

- Programy wymiany z krajami, w których używany jest język docelowy, jako część kształcenia wstępnego i/lub dalszego rozwoju zawodowego. Autorzy tacy jak Walters, Garii i Walters (2009) podkreślają korzyści płynące z programów wymiany na etapie poprzedzającym rozpoczęcie pracy zawodowej dla rozwoju umiejętności międzykulturowych u studentów praktykantów, które są niezbędne w imię edukacji globalnej. Studenci biorący udział w tych programach wykazują również poprawę w opanowaniu języka używanego w krajach pobytu.
- Włączenie asystentów językowych do nauczania języków obcych z wykorzystaniem możliwości, jakie dają programy wymiany między państwami członkowskimi. Asystenci językowi są środkiem do rozwijania umiejętności językowych u przyszłych nauczycieli, wnosząc rzeczywisty wkład w naukę języka.
- Dostęp do możliwości ustawicznego rozwoju zawodowego poprzez sieci, wspólnoty praktyków, liczne kursy językowe online, centra wiedzy specjalistycznej, wspólne uczenie się online, wspólne działania badacze itp. w celu umożliwienia studentom stałego dostępu do najnowszych innowacji pedagogicznych i podnoszenia kwalifikacji. Uczenie się przez całe życie jest znakiem rozpoznawczym edukacji XXI wieku, a możliwości rozwijania tej umiejętności stale rosną, ponieważ różne instytucje publiczne, od stowarzyszeń kulturalnych po ośrodki badawcze, oferują kursy, zasoby i narzędzia promujące innowacje w praktyce nauczania.
- Zachęcanie do tworzenia trans-granicznego partnerstwa między instytucjami edukacyjnymi i szkoleniowymi w regionach przygranicznych. Mobilność studentów, nauczycieli, szkoleniowców oraz personelu administracyjnego, jak również doktorantów i badaczy można wspierać poprzez oferowanie

informacji i kursów języków używanych w kraju sąsiednim. Promowanie wielojęzyczności w ramach wspomnianego partnerstwa trans-granicznego może przygotować absolwentów do wejścia na rynek pracy po obu stronach granicy.

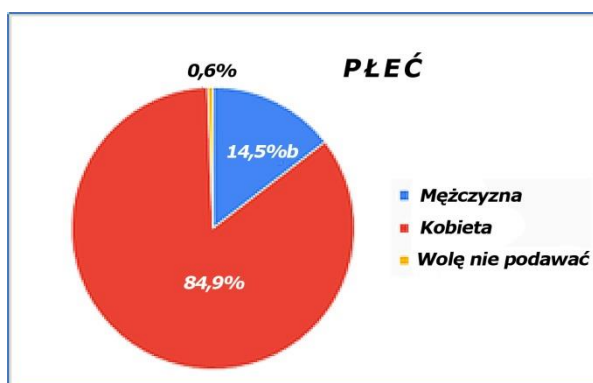
- Promocja współpracy pomiędzy instytucjami kształcącymi nauczycieli. Komisja Europejska wykazuje się kompromisem w celu wzmocnienia płynnej współpracy pomiędzy instytucjami kształcenia nauczycieli ze wszystkich krajów europejskich. Wspólne ramy pomiędzy różnymi instytucjami są niezbędne dla programów ITE w zakresie języków obcych, ze wspólnymi i klarownymi celami dla przyszłych nauczycieli.

2.2. POSTRZEGANIE ZAWODU NAUCZYCIELA JĘZYKÓW OBCYCH Z EUROPEJSKIEJ PERSPEKTYWY

Niezbędna jest wizualizacja postrzegania programów kształcenia nauczycieli w Europie z perspektywy partnerów zaangażowanych w proces edukacyjny, tj. studentów praktykantów oraz absolwentów studiów nauczycielskich, jako nauczycieli języków obcych, nauczycieli języków obcych, praktyków, edukatorów w szkołach średnich i instytucjach szkolnictwa wyższego oraz twórców polityki edukacyjnej i administratorów publicznych. Aby sprostać tym potrzebom, w 2019 r. zespół projektu VIRTEACH Erasmus+ opracował badanie zorientowane na ocenę obecnego stanu kształcenia nauczycieli języków obcych i wykrycie strategicznych kierunków poprawy podejść metodologicznych, materiałów oraz zasobów.

Ankieta została rozpowszechniona wśród wymienionych zainteresowanych stron z dużym zróżnicowaniem pod względem płci, wieku oraz krajów zamieszkania lub doświadczenia zawodowego, co zapewniło różnorodność badania. Dzięki ponad 500 odpowiedziom z 13 krajów europejskich, ankieta ta przedstawia aktualny obraz społecznego postrzegania kształcenia nauczycieli języków obcych, jego braków i ulepszeń, które należy wprowadzić, aby sprostać potrzebom zawodu w XXI wieku. Wyniki potwierdziły, iż ITE jest niezbędnym krokiem dla edukacji językowej w Europie, jednak wymaga pilnej poprawy w kilku aspektach, szczególnie w zakresie homogenizacji programów nauczania, internacjonalizacji, adaptacyjności, mobilności i równowagi płci (Barros-del Río & Mediavilla-Martínez, 2019).

Analizując uzyskane wyniki, można zauważyć istotną cechę w zakresie różnicowania płci (wykres1). Pomimo starań o uzyskanie odpowiedzi od różnorodnej grupy respondentów, prawie 85% z nich stanowią kobiety, co wskazuje na feminizację zawodu nauczyciela. Należy jednak nadmienić, że różnice te są mniejsze wśród przyszłych nauczycieli, gdzie proporcje mężczyzn do kobiet wykazują tendencję do wyrównywania się.

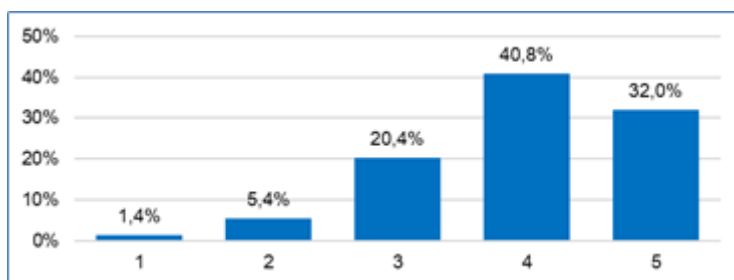

Wykres 1. Procentowy podział według płci.

Według Drudy (2008), feminizacja zawodu nauczyciela skutkuje niskim statusem i nieatrakcyjnym wynagrodzeniem. Aby walczyć z tą sytuacją, płeć musi być uwzględniona w myśleniu o polityce dotyczącej nauczania oraz kształcenia nauczycieli. Konieczne są większe inwestycje ze strony instytucji rządowych oraz uniwersytetów, po to, aby przyciągnąć do zawodu osoby reprezentujące wysoki poziom, niezależnie od ich płci. W perspektywie średnioterminowej środki te powinny wpłynąć na równowagę płci w nauczaniu oraz uczeniu się.

Pytani o motywację do zawodu nauczyciela języka obcego, zarówno studenci, jak i nauczyciele zgodnie wskazywali na zamiłowanie do języków oraz powołanie nauczycielskie; przy czym ekonomia nie jest czynnikiem decydującym o wyborze tego zawodu. Ich poglądy na temat społecznego postrzegania ich zawodu pasowały do tych ideałów, wskazując na specjalizację i prestiż, jako elementy definiujące. Niemniej jednak, podkreślają oni również, iż społeczeństwo uważa zawód nauczyciela za łatwy oraz kobiecy. Innymi słowy, ich osobiste motywacje do podjęcia pracy, którą uważają za inspirującą, ekscytującą oraz satysfakcjonującą, zderzają się z zawodem społecznie umniejszanym, do którego jeszcze nie weszli.

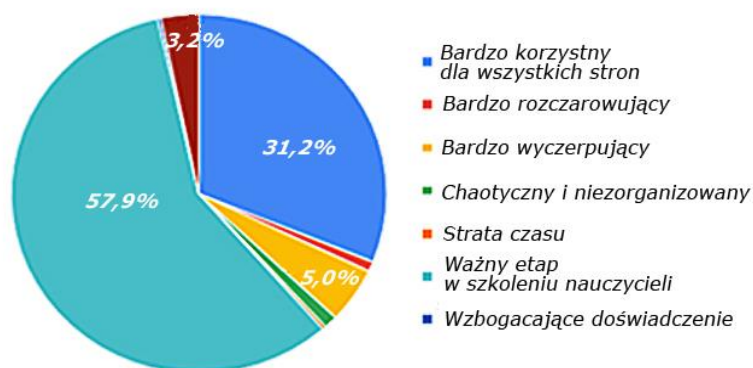
Jeśli chodzi o treści kształcenia nauczycieli zarówno na etapie przed-, jak i doskonalenia zawodowego, studenci oraz przyszli absolwenci wykazują wysoki stopień zadowolenia (patrz rys. 2), chociaż sugerują oni, iż bardziej komunikatywne i innowacyjne podejście mogłoby być korzystne w kształceniu nauczycieli języków obcych.

Wykres 2. Stopień zadowolenia z odbytego szkolenia

Niektóre z elementów, które ich zdaniem mogłyby korzystnie wpłynąć na poprawę jakości szkolenia, to potrzeba wymiany doświadczeń oraz swoboda innowacji, którą można by osiągnąć, wykorzystując ITC do celów monitorowania. Oczekują oni również bardziej międzynarodowego formatu szkolenia nauczycieli języków obcych, zgodnego z potrzebą nabywania umiejętności międzykulturowych.

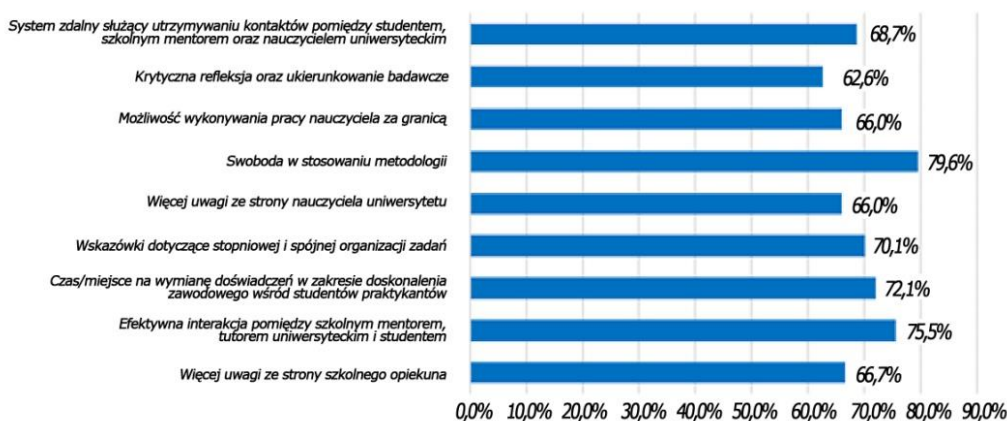
W przypadku doświadczonych nauczycieli, podkreślają oni znaczenie nadzoru pedagogicznego podczas etapu doskonalenia zawodowego, wskazując na niego, jako bardzo pozytywnego i ważnego etapu w kształceniu nauczycieli, pomimo faktu, iż może być również bardzo wyczerpującym lub chaotycznym doświadczeniem (Wykres 3).

Wykres 3. Opinia doświadczonych nauczycieli na temat szkolenia przyszłych nauczycieli.

W związku z tym wskazują oni, iż należy włożyć więcej wysiłku w kontynuację wsparcia i budowanie autonomii, krytycznej refleksji i orientacji badawczej. Takie podejście stanowi idealny model dla przyszłych nauczycieli języków obcych, którzy powinni być niezależni, autonomiczni i innowacyjni. Aby zrealizować te cele, programy szkoleniowe powinny ukierunkować swoje treści na komunikacyjne i refleksyjne strategie nauczania, zwracając szczególną uwagę na ITC do wykorzystania pedagogicznego tak, aby stażyści byli w stanie sprawnie zarządzać klasą i zwracać uwagę na świadomość międzykulturową.

Jak wspomniano wcześniej, jednym z istotnych obszarów zainteresowania był obecny stan realizacji etapu praktyki w celu zasugerowania strategii jego poprawy. Wszyscy zainteresowani zostali poproszeni o ocenę szeregu opcji, które mogłyby poprawić przebieg etapu doskonalenia zawodowego. W przypadku studentów lub świeżo upieczonych nauczycieli języków obcych (Wykres 4), najwyżej oceniono "swobodę w realizacji działań i metodologii", "system zdalny łączący studenta, szkolnego mentora i opiekuna akademickiego" oraz "czas/przestrzeń do wymiany doświadczeń z praktyki wśród studentów nauczycieli". Jako kluczowe pozytywne działania wybrano również dłuższą, monitorowaną praktykę pedagogiczną oraz programy wymiany międzynarodowej.

Wykres 4. Najwyżej oceniane elementy służące poprawie praktyk dla studentów i początkujących nauczycieli.

Wynik ten sugeruje, iż obecnie w programie kształcenia nauczycieli języków obcych brakuje elastyczności oraz miejsca na innowacje. Jak wykazują Williamson i in. (2015), są to kluczowe czynniki, które mogą wzmocnić proces emancypacji studentów praktykantów, którzy zazwyczaj oczekują krytycznych informacji zwrotnych oraz konstruktywnych komentarzy ze strony opiekunów. To z kolei może sprzyjać ich gotowości do podejmowania trudnych kwestii. Podobnie, większa swoboda na tym etapie powinna wiązać się z krytyczną refleksją nad procesem odbywania praktyki (Smith i Agate 2004).

Podsumowując, są to kluczowe perspektywy, które należy rozważyć przy projektowaniu jakiegokolwiek narzędzia.

Ze swojej strony doświadczeni nauczyciele oraz badacze twierdzą, iż potrzebne są większe starania ukierunkowane na kontynuację wsparcia oraz informacji zwrotnej dla studentów praktykantów podczas etapu praktyki. Mentor powinien pomóc im w osiągnięciu autonomii, promować krytyczne myślenie oraz orientację badawczą (patrz: Wykres 5). W związku z tym, zdaniem doświadczonych nauczycieli, etap ten można by usprawnić dzięki bardziej elastycznej formie i większej liczbie interakcji między zainteresowanymi stronami.

Wykres 5. Opinia nauczycieli i badaczy na temat szkolenia.

Wybory te stanowią idealny model dla przyszłych nauczycieli języków obcych, którzy powinni być niezależni, autonomiczni i innowacyjni. Aby osiągnąć te cele, programy szkoleniowe powinny ukierunkować swoje strategie nauczania na podejście bardziej komunikatywne i refleksyjne. Wdrażanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do celów pedagogicznych musi być zasobem, który należy wziąć pod uwagę, ponieważ technologie te okazały się zdolne do obalania barier i zwiększania świadomości międzykulturowej. W związku z tym, w ramach projektu VIRTEACH opracowano Interaktywny Notatnik Cyfrowy (zwany dalej IDN), osadzony w Wirtualnym Środowisku Nauki (zwanym dalej VLE), w celu wspierania komunikacji, interakcji i innowacji podczas fazy praktyk. Niniejszy artykuł skupia się na jego zasadach, celach, strukturze oraz oczekiwanych rezultatach, w nadziei,

że stanie się on optymalnym narzędziem dla unowocześnienia fazy Praktyki w programach kształcenia nauczycieli języków obcych.

Wreszcie, decydenci polityczni i instytucje administracji publicznej zostali zapytani o środki, które uważają za niezbędne do poprawy programów kształcenia nauczycieli języków obcych. Uznali oni, iż internacjonalizacja jest kluczową kwestią, podkreślając przy tym znaczenie mobilności oraz potrzebę wdrożenia podejścia międzykulturowego w kształceniu przyszłych nauczycieli języków obcych (patrz: Wykres 6).

Wykres 6. Możliwe usprawnienia w programach kształcenia nauczycieli języków obcych według decydentów.

Ponadto decydenci polityczni i administratorzy publiczni są pozytywnie nastawieni do idei wspólnych i międzynarodowych studiów magisterskich, które mogłyby przynieść korzyści w postaci ujednoczenia różnych formatów obecnych programów szkolenia nauczycieli języków obcych, większego stopnia integracji wśród Europejczyków oraz ułatwienia wejścia na rynek pracy początkującym nauczycielom.

3. GŁÓWNE WYZWANIA

Na podstawie wyników zebranych z wcześniej przejranych źródeł można sformułować kilka wniosków, które pogrupowano w pięciu następujących punktach:

Po pierwsze, konieczny jest ruch w kierunku homogenizacji kształcenia nauczycieli. Autorzy tacy, jak Karatsiori (2014), czy Caena (2014) podkreślają potrzebę konwergencji pomiędzy programami nauczania ITE w Europie, biorąc pod uwagę ich wspólne cele i podobieństwa, które już występują. Co więcej, wszystkie zainteresowane strony wykazały pozytywne nastawienie do mobilności oraz zagadnienia międzykulturowości. Wdrożenie tych możliwości poza granicami kraju oznacza konwergencję programową, która sprzyja międzynarodowemu dialogowi oraz doświadczeniom szkoleniowym.

Po drugie, w przypadku internacjonalizacji kształcenia nauczycieli języków obcych platformy cyfrowe wydają się być szczególnie przydatnymi narzędziami. Udowodniono, iż wykorzystanie ICT w programach szkolenia nauczycieli ma pozytywny wpływ (Habibi i in., 2019), ponieważ poprawia komunikację, a także współpracę między różnymi osobami zaangażowanymi w proces. Ułatwiają one również dzielenie się doświadczeniem i uczenie się modeli, które mogą być ukierunkowane na tę konkretną dziedzinę szkolnictwa wyższego. Ponadto, różnorodność kulturowa i odległość geograficzna są przeszkodami, które można pokonać, jeśli wielonarodowy sojusz instytucji wyższych stanie się realny. Co więcej, narzędzie internetowe ułatwiłoby adaptację kulturową oraz sprzyjałoby komunikacji międzynarodowej, czyli dwóm istotnym elementom, podkreślanym przez studentów, absolwentów, nauczycieli oraz decydentów. W celu spójnego i skutecznego wdrożenia ICT podczas etapu Praktyki ten model musi zostać zrestrukturyzowany. Wykorzystanie tych technologii wydaje się być trendem w ostatnich latach, ale dla efektywnego jego wykorzystania, cele, jak również oczekiwane rezultaty muszą być przejrzyste.

Po trzecie, treść programów szkoleniowych wymaga modernizacji oraz uaktualnienia. Społeczeństwa doświadczają szybkich zmian, od ruchów migracyjnych i zmian w strukturach rodzinnych po różne sposoby komunikacji, co oznacza, że edukacja musi zmieniać się wraz z nimi.

Programy ITE XXI wieku powinny dostarczać narzędzi, umiejętności i zasobów, które pomogą profesjonalistom dostosować się do ciągłych transformacji zachodzących w zmieniającym się i dynamicznym społeczeństwie o złożonych, wielokulturowych i zróżnicowanych społecznie scenariuszach nauczania.

Po czwarte, zachodzi potrzeba ekonomicznego inwestowania w ITE, zwłaszcza w finansowanie mobilności studentów i nauczycieli, a także w większą różnorodność i jakość zasobów ludzkich. Uczenie się przez całe życie jest elementem definiującym edukację XXI wieku, ponieważ nauczyciele muszą być świadomi szybkich zmian zachodzących w społeczeństwach. Mobilność fizyczna i wirtualna jest uważana za doskonałe wsparcie przyczyniające się do usprawnienia edukacji międzykulturowej.

Po piąte, feminizacja praktyki nauczycielskiej wiąże się z niskim statusem zawodu i nieatrakcyjnymi wynagrodzeniami. Jak zasugerował Drudy (2008), aby walczyć z tą niesprawiedliwą sytuacją, płęć musi zostać uwzględniona w myśleniu o polityce dotyczącej nauczania i kształcenia nauczycieli. Organy zarządzające oraz uniwersytety powinny inwestować w przyciąganie do zawodu osób gwarantujących kształcenie wysokiej jakości, niezależnie od ich płci. W perspektywie średnioterminowej środki te powinny poprawić równowagę między płcią w nauczaniu i uczeniu się.

Podsumowując, potrzeba globalnej i wszechstronnej edukacji językowej w Europie zależy głównie od ITE, które należy uaktualnić i poprawić na kilku frontach. Choć do stworzenia i zaprezentowania spójnego, zrównoważonego, sprawiedliwego i doskonałego formatu szkolenia nauczycieli języków obcych jest jeszcze długa droga, dzięki projektowi VIRTEACH podejmowane są pierwsze kroki w celu poprawy tej dziedziny edukacji.

4. ROZWÓJ I ZALECENIA DOTYCZĄCE ZBIEŻNOŚCI PROGRAMÓW NAUCZANIA

Poniżej proponujemy zestaw środków i działań, które mogą pomóc decydentom politycznym i instytucjom administracyjnym skupić się na konkretnych aspektach, które należy poprawić w dziedzinie kształcenia nauczycieli języków obcych.

4.1. INTERAKTYWNY ZESTAW NARZĘDZI NAJLEPSZYCH PRAKTYK

Interaktywny Zestaw Narzędzi Najlepszych Praktyk gromadzi ogólnodostępne zasoby oraz narzędzia dla wszystkich europejskich nauczycieli. Ten zestaw narzędzi, dostępny bezpłatnie pod adresem www.virteachproject.eu, jest kompilacją otwartych zasobów, który ma na celu ułatwienie wymiany najlepszych praktyk oraz innowacyjnych metodologii w szkoleniu nauczycieli języków obcych. Jego zawartość oferuje materiały, zasoby i najlepsze praktyki w zakresie innowacyjnego podejścia do szkolenia nauczycieli.

Materiały zawarte w tym zestawie narzędzi zostały wybrane pod kątem przydatności, adekwatności i spójności z aktualnymi programami nauczania. Ponadto, niniejszy zestaw narzędzi zawiera wskazówki metodologiczne, rubryki ewaluacyjne, zalecaną literaturę i prace badawcze do dalszej lektury. W oparciu o istniejącą wiedzę oraz doświadczenie i współpracę partnerów, ten interaktywny zestaw narzędzi zawiera zbiór zasobów, praktyk i wskazówek dla nauczycieli języków obcych. W tym celu, niniejszy zestaw narzędzi zawiera systematyczny przegląd literatury i badań wraz z przykładami dobrych praktyk do wdrożenia w programach nauczania języków obcych oraz w programach studiów magisterskich. Ostatecznym celem jest promowanie bardziej wymagającego szkolenia i selekcji przyszłych nauczycieli języków obcych na poziomie międzynarodowym, podniesienie jakości programów nauczania języków obcych w Unii Europejskiej oraz wzmocnienie i ujednoczenie europejskiej polityki edukacyjnej w różnych krajach.

W celu upowszechnienia i przejrzystości, niniejszy zestaw narzędzi został przetłumaczony na język francuski, niemiecki, hiszpański oraz polski. Zespół VIRTEACH wierzy, że tak szeroki zakres opcji ułatwi jego wdrożenie oraz wykorzystanie przez praktyków.

4.2. WIRTUALNE ŚRODOWISKO NAUCZANIA I WDRAŻANIE ICT

W ramach projektu VIRTEACH stworzono kurs online osadzony w Wirtualnym Środowisku Nauczania (dalej VLE). VLE jest szczególnie użytecznym narzędziem do dzielenia się wiedzą i uczenia się skutecznych formuł nauczania specyficznych dla tej dziedziny szkolnictwa wyższego. Ponadto, różnorodność kulturowa i odległość geograficzna mogą zostać przezwyciężone dzięki wielonarodowemu sojuszowi instytucji szkolnictwa wyższego. Ponadto, rozwiązanie to ułatwia adaptację kulturową i sprzyja komunikacji międzynarodowej, czyli dwóm elementom niezbędnym do nauczania na poziomie międzynarodowym. Dlatego też, w pogoni za homogenizacją szkoleń dla nauczycieli języków obcych, kurs VIRTEACH został umieszczony na edX, platformie edukacyjnej typu open source z licencją Affero GPLv3, aby zapewnić jego szeroką dostępność.

Podsumowując, VLE oferują interaktywne i dynamiczne opcje kształcenia nauczycieli języków obcych, niezależnie od ich lokalizacji. Ponadto, nasz szablon Interaktywnego Notatnika Cyfrowego jest intuicyjnym i umożliwiającym współpracę narzędziem, które pomoże studentom w pełni rozwinąć ich etap praktyki w każdej instytucji edukacyjnej.

4.2.A. KURS ONLINE DLA NAUCZYCIELI JĘZYKÓW OBCYCH

Kurs online zaprojektowany przez zespół VIRTEACH opiera się na podstawowych pojęciach w nauczaniu języka obcego ze szczególnym uwzględnieniem podejścia komunikacyjnego, cyfrowego i międzykulturowego. Kurs jest skierowany do przyszłych nauczycieli języków obcych, którzy chcą uzyskać wysokiej jakości szkolenie z międzynarodowej perspektywy.

Pod względem treści, kurs online VIRTEACH jest zgodny z najnowszymi aktualizacjami Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (dalej CEFRL) i stosuje podejście komunikacyjne oparte na wykorzystaniu autentycznych materiałów, krytycznej pedagogice i

komunikacji międzykulturowej. Kurs składa się z siedmiu jednostek, z których każda zajmuje się podstawowymi zagadnieniami dotyczącymi nauczania języków obcych, takimi jak: przyswajanie drugiego języka, słownictwo, gramatyka, interakcja werbalna, pragmatyka i dyskurs, język angielski dla określonych celów oraz komunikacja międzykulturowa. Wszystkie jednostki są zaprojektowane w sposób progresywny i praktyczny.

Kurs jest dostępny i prowadzony na stronie internetowej projektu pod hasłem Wirtualne Środowisko Nauki, dostępnej pod adresem <http://virteachproject.eu/virtual-learning-environmen>).

Ten internetowy kurs dla przyszłych nauczycieli sprzyja zdobywaniu wiedzy zgodnie z CEFRL, co obejmuje rozwój "metod nowoczesnego nauczania języka, które wzmocnią niezależność myślenia, osądu i działania, w połączeniu z umiejętnościami społecznymi i odpowiedzialnością" (Rada Europy, 2001: 4). W ten sposób kurs zawiera sekwencyjny zestaw ćwiczeń językowych dla studentów praktykantów na poziomie europejskim oraz składa się z przyjaznego i łatwego w użyciu narzędzia cyfrowego do monitorowania edukacji tychże osób. Jednocześnie, porusza on istotne wartości i treści dla europejskiego nauczyciela języka obcego. W związku z tym, umiejętności językowe idą w parze z umiejętnościami komunikacji międzykulturowej, ICT w praktyce nauczania, umiejętnościami nauczania włączającego oraz świadomością płci, a także wartościami uczenia się przez całe życie.

Wszystkie moduły zawierają skuteczne strategie nauczania i procedury oceny uczenia się, aby ułatwić odpowiednią ewaluację procesu szkolenia. Zasadnicze elementy takiego kompleksowego kursu kształcenia nauczycieli języków obcych są ukierunkowane na nauczanie przyszłych specjalistów, jak nauczać gramatyki, sprawności werbalnej, słownictwa, dyskursu i pragmatyki, wśród innych istotnych dziedzin.

Ten interaktywny kurs o progresywnej strukturze osadzony w łatwo dostępnym wirtualnym środowisku nauczania wspiera asymilację w społeczności nauczycielskiej i stymuluje budowanie skutecznych umiejętności nauczania. Zapewnia również wgląd w nowe perspektywy nauczania i zwiększa motywację do kontynuowania nauki.

Jeśli chodzi o realizację, pożądanym byłoby, aby powyższy kurs online został zatwierdzony przez poszczególne państwa członkowskie i Radę Europejską. Następnie mógłby on zostać umieszczony na platformie

cyfrowej, do której dostęp miałyby instytucje szkolnictwa wyższego w celu kształcenia przyszłych nauczycieli języków obcych w XXI wieku. Jesteśmy przekonani, iż wspólne nauczanie podstawowych komponentów języka z wykorzystaniem kompetencji komunikacyjnych jest korzystne dla konwergencji i mobilności, i naturalnie obejmuje aspekty językowe, socjolingwistyczne i pragmatyczne.

4.2.B. MONITOROWANIE PRAKTYKI: INTERAKTYWNY NOTATNIK CYFROWY (IDN)

Zmiany społeczne muszą pociągnąć za sobą zmiany w edukacji. Praktyka jest istotną i znaczącą częścią kształcenia nauczycieli. Zależy ona jednak w zbyt dużym stopniu od specyficznych kontekstów, w jakich funkcjonują trenerzy i stażyści. Szkolenie w terenie wymaga intensywnej interakcji oraz współpracy uczestników (Tomaš i in. 2008), dlatego ta współpraca pomiędzy szkolnym mentorem, instruktorem uniwersyteckim i studentem praktykantem ma istotne znaczenie podczas praktyki. W związku z tym relacje oparte na współpracy, w których odbywa się wspólna refleksja, umożliwiają wzajemne uczenie się i przynoszą większą spójność Praktyki (Mauri i in. 2019). Niektórzy autorzy (Celen & Akcan 2017) kładą nacisk na potrzebę większej liczby obserwacji, śledzenia różnych kontekstów szkolnych, poprawy procedur oceny oraz środowisk uczenia się wzbogaconych o technologię. W ten sposób monitorowanie Praktyki powinno zapewnić studentom praktykantom informacje zwrotne oraz wsparcie, pomóc im stać się autonomicznymi nauczycielami, jak również obejmować krytyczną refleksję i orientację badawczą (Barros-del Río i Mediavilla-Martínez, 2019). Wszystkie te kwestie wymagają nowych form monitorowania w zglobalizowanym kontekście edukacyjnym, który wielokrotnie implikował mobilność i internacjonalizację. Aby przezwyciężyć te niedociągnięcia, konieczny jest ujednolicony i ustandaryzowany schemat organizacyjny zarządzania i wdrażania Praktyki w edukacyjnych programach szkoleniowych.

Wykorzystanie ICT w programach szkolenia nauczycieli okazało się mieć pozytywny wpływ (Habibi i in. 2019) z uwagi na to, iż usprawnia komunikację i współpracę między różnymi członkami zaangażowanymi w proces. W przypadku etapu Praktyki, ICT umożliwia

skuteczny nadzór, rozwiązywanie problemów, wprowadzanie tematów analiz, ewaluację, itp (Zabalza 2011). Dodatkowo, zdaniem kilku autorów, nauczyciele w kontekstach szkolnictwa średniego mają świadomość konieczności wykorzystania ICT w większym zakresie, co nie jest w pełni zintegrowane w tym kontekście edukacyjnym, pomimo możliwości, jakie ze sobą niosą (Álvarez-Rojo i in. 2011; Buenestado & Alvarez, 2019).

Zespół VIRTEACH wprowadził ulepszenia na dwa sposoby. Po pierwsze, zaproponowano wspólny strukturalny format organizacyjny dla Praktyki w ramach programów edukacyjnych. Po drugie, opracowano solidne narzędzie do szkolenia i komunikacji pomiędzy studentem praktykantem, instruktorem uniwersyteckim i szkolnym mentorem w celu ustalenia wspólnych wzorców dla pracy w terenie. Te dwa kroki zapewniły, iż Praktyka jest spójnym, refleksyjnym, dynamicznym i wzbogacającym doświadczeniem edukacyjnym dla wszystkich stron.

Interaktywny Notatnik Cyfrowy (IDN), tak jak prototyp zaproponowany w projekcie VIRTEACH (usytuowany i dostępny w ramach kursu online na stronie <http://virteachproject.eu/virtual-learning-environmen/>), odpowiada na główne wyzwania ujawnione w ostatnich badaniach dotyczących Praktyki. Szablon opracowany przez zespół VIRTEACH zapewnia jednolitość w monitorowaniu pracy w terenie na poziomie międzynarodowym oraz jej przejrzystość.

Wartością dodaną tego szablonu jest to, że można go powielać i łatwo dostosować do specyfiki każdej pracy w terenie. Jego interaktywny charakter sprzyja dialogowi, krytycznym opiniom i współpracy pomiędzy uczestnikami, a także pozwala na innowacje w praktyce klasowej. Naszym zdaniem, takie środowisko współpracy jest odpowiednim innowacyjnym zastosowaniem technologii w nauczaniu nauczycieli języków obcych oraz optymalnym rozwiązaniem dla ścisłego monitorowania i zwiększania świadomości nauczania. Znaczenie nadane współpracy pomiędzy szkolnym mentorem, opiekunem uniwersyteckim i nauczycielem-studentem jest łatwe do osiągnięcia (Borko & Mayfield, 1995; Payant & Murphy, 2012), niezależnie od geograficznej lokalizacji szkolenia w terenie.

Narzędzie to ma na celu restrukturyzację Praktyki, poprawiając współpracę między zainteresowanymi stronami i zapewniając studentom-nauczycielom krytyczną informację zwrotną w celu poprawy ich pracy. IDN spełnia zasady EPOSTL dotyczące krytycznego myślenia, autonomii i rozwoju zawodowego. Jego refleksyjny charakter

pomaga studentom rozwijać krytyczne myślenie i umiejętności metapoznawcze, dwie kluczowe wartości promowane również w kursie online zaprojektowanym przez zespół VIRTEACH.

4.3. INTERNACJONALIZACJA

Znajomość języków obcych jest umiejętnością wymaganą nie tylko w przypadku konieczności lub chęci studiowania za granicą, ale także do wejścia na rynek pracy, jako że decyduje ona o możliwościach zatrudnienia. W dobie "społeczeństwa opartego na wiedzy" kompetencje językowe stają się podstawowym czynnikiem integracji i wykluczenia społecznego.

Nadal jednak istnieją stosunkowo duże rozbieżności w zakresie znajomości języków obcych wśród młodych ludzi pochodzących z różnych państw członkowskich UE. W związku z tym, biorąc pod uwagę rosnącą mobilność w UE między jej państwami członkowskimi, systemy kształcenia oraz szkolenia muszą dostosować się do wyzwań i możliwości, jakie stwarza różnorodność językowa Europy. W związku z wymogami, jakie globalizacja nałożyła na każde państwo członkowskie, instytucje szkolnictwa wyższego zostały zmuszone do wspierania takich zmian i dostosowań, które pozwoliłyby im konkurować na arenie europejskiej. Ostatecznym celem tych działań jest stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, który umożliwiłby konkurowanie na arenie międzynarodowej i przyciągnięcie studentów z różnych krajów, nawet tych spoza Europy (RE, Edukacja, art.165). W związku z tym, UE podejmuje działania mające na celu:

- rozwijanie wymiaru europejskiego w edukacji, w szczególności poprzez nauczanie i upowszechnianie języków państw członkowskich Unii Europejskiej;
- promowanie mobilności studentów i nauczycieli, poprzez zachęcanie między innymi do akademickiego uznawania dyplomów oraz okresów studiów;
- promowanie współpracy między instytucjami edukacyjnymi;
- rozwijanie wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla edukacji państw członkowskich;
- zachęcanie do rozwoju kształcenia na odległość;

- wspieranie państw członkowskich w rozwiązywaniu problemu niedoboru nauczycieli oraz w zwiększaniu zróżnicowania i atrakcyjności kariery nauczycielskiej;
- zapewnienie nauczycielom i edukatorom możliwości stałego rozwoju zawodowego;
- poprawa jakości i ilości okresów mobilności nauczycieli w ramach wstępnego kształcenia nauczycieli i po jego zakończeniu;
- uczynienie mobilności międzynarodowej integralną częścią kształcenia nauczycieli.

Wszystkie te wysiłki są częścią procesu "internacjonalizacji", który jest jedną z głównych sił wywierających głęboki wpływ na szkolnictwo wyższe na początku XXI wieku. Zjawisko to postrzegane jest, jako wielopłaszczyznowy proces mający na celu zintegrowanie międzynarodowego wysiłku pedagogów zmierzającego do udoskonalenia systemu szkolnictwa wyższego w całej Unii Europejskiej.

Nie ulega wątpliwości, iż nauczyciele pracują w coraz bardziej zglobalizowanym środowisku i w wielokulturowych klasach. Doświadczenie międzynarodowe i wiedza międzykulturowa są, zatem kluczowe dla osób kształcących się w zawodzie nauczyciela.

Wzrasta zainteresowanie programami edukacyjnymi zorientowanymi na "proces włączania międzynarodowego, międzykulturowego i globalnego wymiaru do celu, funkcji (nauczanie, badania, usługi) i realizacji szkolnictwa wyższego" (Knight, 2003). Niewątpliwie internacjonalizacja stała się powszechna w szkolnictwie wyższym, a także staje się przedmiotem zainteresowania szkolnictwa średniego. Koncentruje się ona głównie na mobilności studentów i pracowników, na zmianach w strukturach instytucjonalnych, a ostatnio także na wezwaniach do umiędzynarodowienia programów nauczania w szkolnictwie wyższym (Leask, 2001). Dlatego też Komisja Europejska jest zdeterminowana, aby do 2025 roku stworzyć Europejski Obszar Edukacyjny, gdzie w ramach wysiłków ukierunkowanych na poprawę szkolnictwa wyższego podejmowane są następujące kroki:

- wspieranie bliższej i głębszej współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego, zwłaszcza międzynarodowych sojuszy na rzecz szkolnictwa wyższego;
- zaangażowanie w pełne wdrożenie inicjatyw dotyczących uniwersytetów europejskich i Europejskiej Karty Studenta;

- współtworzenie, wraz z państwami członkowskimi i zainteresowanymi stronami, programu transformacji dla instytucji szkolnictwa wyższego;
- opracowanie europejskiego podejścia do mikrokwalfikacji, aby pomóc w rozszerzeniu możliwości uczenia się i wzmocnić rolę instytucji szkolnictwa wyższego oraz instytucji kształcenia i szkolenia zawodowego w uczeniu się przez całe życie;
- promowanie ukierunkowania na specjalistyczne programy edukacyjne w zakresie zaawansowanych umiejętności cyfrowych, związanych z najnowocześniejszymi technologiami, takimi jak sztuczna inteligencja i wysokowydajne systemy obliczeniowe.

Internacjonalizacja stała się celem samym w sobie w kontekście szkolnictwa wyższego. Pomimo faktu, iż zawsze istniały międzynarodowe strategie nauczania, w sensie rozwijania uniwersalnej wiedzy o studentach, w ostatnich latach stały się one bardziej wyraźne, jako odpowiedź na globalizację społeczeństw. Nauczyciele ograniczeni do środowisk lokalnych, nie mający międzykulturowego doświadczenia edukacyjnego, są mniej zdolni do rozwijania kompetencji międzykulturowych i włączania wymiaru globalnego do swojej praktyki nauczania, co może wpływać na jakość nauczania (Quezada, 2012).

Jednak w przeciwieństwie do powyższych opinii, niektórzy badacze skłonni są postrzegać internacjonalizację nie, jako cel sam w sobie, ale raczej, jako środek do osiągnięcia szerszego celu takiego, jak poprawa jakości, restrukturyzacja i unowocześnienie systemów i usług szkolnictwa wyższego (Van der Wende, 1997). Postrzegają oni proces internacjonalizacji, jako "wszelkie systematyczne, trwałe wysiłki zmierzające do tego, aby szkolnictwo wyższe odpowiadało na wymagania i wyzwania związane z globalizacją społeczeństw, gospodarki i rynków pracy" (Van der Wende, 1997). Dlatego też kształcenie nauczycieli musi odpowiadać wymaganiom społeczeństwa. Obecnie jest ono postrzegane, jako proces odtwarzania kontekstów narodowych, co skutkuje bardzo narodową projekcją programów kształcenia nauczycieli, które kwalifikują nauczycieli do ich specyficznego kontekstu. (Leutwyler i in., 2017).

Starając się sprostać tym wymaganiom, uniwersytety wprowadziły projekty/programy nauczania, które zapewniają studentom szerszą międzynarodową ekspozycję na wiedzę międzykulturową,

międzykulturowe nastawienie i międzykulturowe umiejętności komunikacyjne. Oznacza to, że w większości przypadków język angielski stał się językiem wykładowym. Jednakże, jak już zostało powiedziane na wstępie, nadal istnieje duża rozbieżność w poziomie znajomości języka pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi UE, co ma bezpośrednie przełożenie na sposób realizacji wspomnianej polityki. Co więcej, kwestionuje się istnienie edukacji "o międzynarodowym charakterze" (Trevaske i in., 2013), co oznacza również, że idea edukacji globalnej nie do końca jest w praktyce realizowana. Wynika to z faktu, iż różne uniwersytety i kraje mają swoje własne koncepcje, programy nauczania i praktyki umiędzynarodawiania edukacji. W niektórych przypadkach edukacja jest głęboko osadzona w kontekście społecznym i politycznym, co ma bezpośredni wpływ na jej treść i sposób realizacji. Dlatego też Unia Europejska uznała, że należy wdrożyć działania, które wyposażą studentów w wiedzę pozwalającą im skutecznie reagować na wyzwania, jakie stawia przed nimi zmieniająca się sytuacja.

W związku z tym, istnieje potrzeba dostosowania programów nauczania do nauczania komunikacji międzynarodowej i międzykulturowej studentów ze wszystkich środowisk. Takie podejście powinno dostarczyć im wiedzy o odmianach języka angielskiego i ich implikacjach dla komunikacji w języku angielskim, nauczania i uczenia się języka angielskiego, a także badania języka angielskiego w różnych kontekstach krajowych/międzynarodowych. Dlatego głównym celem programów powinno być:

- ukierunkowywanie studentów na rozwijanie wiedzy o odmianach języka angielskiego,
- promowanie postaw i umiejętności skutecznego komunikowania się z użytkownikami odmian języka angielskiego z różnych środowisk językowo-kulturowych w różnych kontekstach krajowych i międzynarodowych
- rozwijanie zrozumienia złożoności współczesnej pedagogiki języka angielskiego oraz umiejętności nauczania języka angielskiego, jako języka międzynarodowego (Marlina 2013).

Dzięki tym elementom nauczyciele mogliby przechodzić szkolenie w zakresie szerokiego wachlarza metod i podejść, stosować wszystkie skuteczne praktyki wypracowane gdzie indziej, a także dzielić się doświadczeniami i pomysłami z innymi. Ponadto osoby szkolące

nauczycieli, edukatorów i decydenci mogliby określić szersze potrzeby społeczeństwa oraz stworzyć ramy instytucjonalne oraz organizacyjne, które pomogłyby zaspokoić potrzeby zarówno nauczycieli, jak i uczniów (Kelly i in. 2002).

Zdaniem Knight'a (2021) oraz Leutwyler i in. (2017) internacjonalizację można osiągnąć za pomocą różnych środków, takich jak:

- Mobilność indywidualna: studenci lub nauczyciele mają możliwość wyjazdu za granicę w celach edukacyjnych. Ten rodzaj mobilności jest wspierany przez takie programy jak Erasmus.
- Mobilność programów i dostawców: w tym przypadku wymiany są oferowane i organizowane przez instytucje edukacyjne, umożliwiając zarówno uczniom, jak i nauczycielom udział w doświadczeniach zagranicznych. Ten rodzaj projektów wymiany zazwyczaj wymaga międzynarodowych partnerów.
- Internacjonalizacja programu nauczania: edukacja XXI wieku musi uwzględniać w swoich programach wymiar globalny i międzykulturowy.
- Internacjonalizacja kampusu: kontynuując poprzednie podejście, internacjonalizacji programu nauczania musi towarzyszyć internacjonalizacja instytucji edukacyjnych, dzięki czemu staną się one zróżnicowane kulturowo. Obejmuje to również rekrutację studentów międzynarodowych.
- Współpraca międzynarodowa: współpraca międzynarodowa powinna zostać unormowana w instytucjonalnym kształceniu nauczycieli, zapewniając studentom doświadczenia i naukę z punktu widzenia innych kontekstów edukacyjnych.

Istnieją jednak wyzwania, które należy rozwiązać, aby osiągnąć skuteczną internacjonalizację w kształceniu nauczycieli języków obcych. Leutwyler i in. (2017) wskazali dwa takie wyzwania po przeanalizowaniu tego procesu w kilku kontekstach. Po pierwsze, kształcenie nauczycieli jest osadzone w tradycyjnych instytucjach naukowych. Dlatego ta wymagana internacjonalizacja musi iść w parze z internacjonalizacją wszystkich instytucji edukacyjnych. Rezultaty tych wysiłków pozostają jednak niewystarczające. Internacjonalizacja oznacza coś innego w kontekście edukacji nauczycielskiej w przeciwieństwie do tradycyjnych instytucji naukowych, a więc inne są oczekiwania i cele w tym zakresie. Po drugie, kształcenie nauczycieli zasila lokalny rynek pracy. Obecnie jego celem jest radzenie sobie ze

specyficznymi wyzwaniami lokalnych kontekstów, co stoi w sprzeczności z globalną perspektywą wymaganą do internacjonalizacji. Kształcenie nauczycieli musi więc odpowiadać na dwie kwestie, z jednej strony dostosowywać studentów do globalnych wymogów edukacji XXI wieku, z drugiej zaś - do specyficznych potrzeb środowisk zawodowych.

Podczas webinarium zorganizowanego w czerwcu 2020 r. przez DAAD pod tytułem Internacjonalizacja kształcenia nauczycieli w Europie - czy wirtualna współpraca to "nowa droga"? zalecono kilka kluczowych działań na rzecz internacjonalizacji. W szczególności skupiono się na transgranicznej mobilności studentów praktykantów, jako znaczącym doświadczeniu edukacyjnym i okazji do rozwijania kompetencji międzykulturowych, interpersonalnych oraz wielojęzycznych. Istnieją jednak kwestie, które utrudniają mobilność studentów, takie jak brak kompetencji językowych oraz uznawania punktów zdobytych za granicą w ich własnych programach kształcenia, ponieważ programy kształcenia nie mają wymiaru międzynarodowego, jaki wykazują inne stopnie naukowe. W związku z tym, propozycje Rady Europejskiej dotyczące internacjonalizacji są następujące:

- Państwa członkowskie dokładają dalszych starań, aby promować mobilność wśród studentów praktykantów i likwidować istniejące przeszkody. W związku z tym konieczne są inwestycje w programy wymiany i tworzenie międzynarodowych sieci.
- Komisja UE i państwa członkowskie wspierają dialog i analizują przeszkody w celu poprawy mobilności poprzez takie działania, jak lepsze poradnictwo i uznawanie wyników pobierania nauki za granicą oraz kwalifikacji akademickich.
- Należy zbadać możliwość przygotowania wniosku dotyczącego europejskich ram kompetencji w celu wspierania rozwoju i oceny wiedzy, umiejętności i postaw związanych ze zrównoważonym rozwojem (do stosowania na zasadzie dobrowolności).
- Komisja wspiera ściślejszą współpracę między instytucjami edukacyjnymi i szkoleniowymi w UE. Współpraca ta łączyłaby możliwości kształcenia, tworząc międzynarodowe sieci, w ramach, których wszyscy studenci i nauczyciele mogliby wymieniać się doświadczeniami, oraz promując mobilność transgraniczną.
- Komisja UE promuje korzystanie z platform internetowych w celu ułatwienia mobilności studentów i nauczycieli. Wykorzystanie platform internetowych do celów mobilności może przebiegać

na dwa sposoby: poprzez wykorzystanie ich do znalezienia partnerów za granicą lub poprzez zapewnienie platformy do działań następczych w zakresie mobilności.

- Rozwój możliwości kształcenia i szkolenia oraz ich mobilność są wspierane przez program Erasmus+ i Europejski Fundusz Społeczny.
- Komisja w pełni uwzględni niniejsze konkluzje przy opracowywaniu wniosków dotyczących europejskiej przestrzeni edukacyjnej oraz nowych strategicznych ram współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia.

Pozostali autorzy (Kelly i in., 2002) proponują inne zalecenia:

- Należy opracować wspólny europejski system odniesienia w zakresie kształcenia nauczycieli języków obcych, który umożliwi szersze zrozumienie różnych procesów i elementów składowych, zapewni wytyczne dotyczące dobrych praktyk, ramy oceny stażystów oraz ramy uznanych poziomów wiedzy fachowej.
- Należy ustanowić system akredytacji, aby zapewnić podstawę porównywalności i zidentyfikować elastyczne ścieżki prowadzące do uzyskania statusu wykwalifikowanego nauczyciela na poziomie europejskim.
- Na poziomie europejskim powinien powstać dobrowolny Program Zapewnienia Jakości, w którym element europejski stanowiłby podstawę do wprowadzenia zasad przewodnich.
- Należy stworzyć sieć wsparcia dla szkoleń nauczycieli języków obcych, opartą na niewielkim zespole finansowanym przez UE, którego zadaniem będzie budowanie potencjału, zapewnianie infrastruktury oraz oferowanie uznania i długoterminowej ciągłości dla transeuropejskich projektów i sieci.
- Należy stworzyć duży europejski serwis zasobów, w tym portal internetowy, zapewniający dostęp do informacji i materiałów online dla nauczycieli języków obcych oraz osób prowadzących szkolenia dla nauczycieli.
- Należy w dalszym ciągu zachęcać do opracowywania rozwiązań w zakresie podwójnych kwalifikacji.
- Należy zachęcać do ściślejszej współpracy między instytucjami szkoleniowymi a szkołami partnerskimi oraz między wydziałami edukacji a wydziałami językowymi.
- Wszystkie kursy doskonalenia zawodowego powinny być akredytowane na poziomie lokalnym lub krajowym.

- Należy powołać Grupę Doradczą ds. Europejskiego Kształcenia Nauczycieli, która współpracowałaby z agencjami krajowymi w celu koordynacji kluczowych aspektów kształcenia nauczycieli języków obcych.
- Ponadto, autorzy proponują, aby status "Europejskiego Nauczyciela Języków Obcych Przyszłości" obejmował następujące kategorie:
- Wprowadzenie europejskiego statusu nauczyciela dyplomowanego, który uprawniałby jego posiadaczy do nauczania w każdym państwie członkowskim i do używania tytułu "nauczyciel europejski".
- Od nauczycieli stażystów powinno się wymagać osiągnięcia uzgodnionych poziomów kompetencji językowych odpowiadających ich statusowi nauczyciela specjalisty, pół-specjalisty lub niespecjalisty.
- Należy wprowadzić status europejskiego mentora, aby zdefiniować kluczowe osoby zaangażowane w szkolenie.
- Nauczyciele stażyści powinni zdobyć doświadczenie w nauczaniu w większej liczbie państw.
- Nauczyciele języków specjalistycznych powinni być przeszkoleni w zakresie nauczania więcej niż jednego języka.
- Nauczyciele języków obcych powinni być szkoleni w zakresie umiejętności i podejścia niezbędnego do uświadomienia uczniom ich roli, jako obywateli europejskich; należy również opracować więcej materiałów szkoleniowych wspierających te szkolenia.
- Wszyscy nauczyciele powinni być przeszkoleni w zakresie stosowania metod ICT do interaktywnego wykorzystania z uczniami w klasie.
- Należy zapewnić więcej szkoleń w zakresie dwujęzycznego podejścia do nauczania, a w każdym kraju należy wdrożyć projekty pilotażowe.

Komisja Europejska uważa stały rozwój edukacji i szkoleń za priorytet oraz kwestię o ogromnym znaczeniu, ponieważ powszechny dostęp do wysokiej jakości edukacji i szkoleń jest siłą napędową wzrostu gospodarczego, badań oraz innowacji, dlatego też wspiera państwa członkowskie poprzez współpracę polityczną i instrumenty finansowania, przyczyniając się do lepszego rozwoju edukacji i szkoleń w każdym z tych krajów (EC, Education & Training).

4.4. KOMUNIKACJA MIĘDZYKULTUROWA I ICT

Komunikacja międzykulturowa jest cechą ściśle związaną z internacjonalizacją. Globalizacja zmieniła sposób, w jaki ludzie współdziałają w różnych środowiskach społecznych i kulturowych. Technologia doprowadziła do powstania różnych kodów zachowań dla prawie wszystkich ludzi na świecie. Najważniejszym celem komunikacji międzykulturowej jest uświadomienie ludziom istnienia granic międzykulturowych oraz podobieństw lub różnic w tych przestrzeniach. W zakresie definiowania środowisk kulturowych należy skupić się na dwóch definicjach kultury, jednej pochodzącej z nauk humanistycznych, drugiej z nauk społecznych, jak przekonuje Marilyn Leask (2012), dlatego też nauczając w kontekście kształcenia języków obcych nowożytnych na poziomie zaawansowanym, nauczyciel, jak twierdzi Kramsch (1996) powinien określić sposób, w jaki grupa społeczna reprezentuje siebie i innych poprzez swoje wytwory materialne, czy to dzieła sztuki, literaturę, instytucje społeczne, czy artefakty życia codziennego, oraz mechanizm ich reprodukcji i zachowania na przestrzeni dziejów.

Druga odnosi się do postaw i przekonań, sposobów myślenia, zachowania i zapamiętywania reprezentowanych przez członków tej społeczności. "Niezależnie od tego, jaką definicję kultury przyjmujemy, a te dwie definicje niekoniecznie się wykluczają, szybko staje się jasne, że biorąc pod uwagę ich cechy (...), nowe technologie mają znaczący wpływ na grupy ludzi, na to, jak się prezentują, komunikują, dzielą się pomysłami, myślami, wspomnieniami, postawami, przekonaniami itp. ze sobą" (Leask 2012).

Norbert Pachler jest autorem badań i książek dotyczących nauczania języków obcych na poziomie początkującym i zaawansowanym i stwierdza, iż "w następstwie postrzegania kultury, jako zjawiska zróżnicowanego społecznie, obserwacja i zbieranie danych, szczególnie poprzez doświadczenia z pierwszej ręki z osobami posługującymi się językiem docelowym i kulturami docelowymi, wysunęły się na pierwszy plan w nowoczesnym nauczaniu i uczeniu się języków obcych. W rzeczy samej, wysiłek przekazywania nowoczesnego języka obcego staje się w coraz większym stopniu nowoczesną edukacją językową, a nie tylko zdobywaniem wiedzy lub umiejętności (Pachler 2002).

Johan le Roux analizuje skuteczną edukację formalną, która powinna dotyczyć wartości, założeń, uczuć, percepcji i relacji, a "żadna edukacja nie może się odbyć bez komunikacji interpersonalnej. Skuteczne nauczanie może być, zatem kwalifikowane w kategoriach efektywnego odnoszenia się do siebie w klasie. Efektywna edukacja zakłada, zatem również efektywne umiejętności komunikacyjne. Komunikacja, jako środek, a nawet medium edukacji jest, więc kluczowa dla sukcesu szkoły w edukacji zróżnicowanej kulturowo. W związku z tym, nauczyciele powinni być wyczuleni na potencjalnie problematyczne skutki komunikacji międzykulturowej w klasie zróżnicowanej kulturowo. Komunikacja może być użytecznym źródłem wiedzy międzykulturowej oraz wzajemnego wzbogacania się uczniów zróżnicowanych kulturowo, jeśli nauczyciel będzie nią zarządzał w sposób pro-aktywny (le Roux 2010).

Ostatnio Michael Byram i Manuela Wagner stwierdzili, iż "nauczanie języków obcych od dawna kojarzy się z nauczaniem w kraju lub krajach, w których mówi się w języku docelowym, jednak to podejście jest nieodpowiednie. We współczesnym świecie nauczanie języków obcych ma za zadanie przygotować uczących się do interakcji z ludźmi z innych środowisk kulturowych, przekazując im umiejętności i postawy, a także wiedzę" (Byram & Wagner 2018).

Nauczając w środowisku wielokulturowym, nauczyciele powinni wprowadzić główne zasady komunikacji międzykulturowej i zademonstrować je w działaniu, badając różnice w postrzeganiu, światopoglądach oraz komunikatach werbalnych i niewerbalnych. Powinny one również zawierać aktualne przykłady i konkretne strategie poprawy komunikacji międzykulturowej w odniesieniu do wszystkich kategorii studentów, niepełnosprawnych, o różnej orientacji seksualnej oraz starszych, ponieważ w zależności od ich wzorca komunikacyjnego, te metodologie różnią się.

Studenci powinni zapoznać się z różnicami i podobieństwami pluralizmu i indywidualizmu osób należących do różnych kręgów kulturowych, z uwzględnieniem wartości dostarczanych przez antropologię, kulturę wysoką i popularną, socjologię, biznes, stosunki międzynarodowe. Kursy powinny być zaprojektowane w taki sposób, aby starały się określić sposoby zachowania się ludzi w zakresie indywidualizmu i kolektywizmu w społeczeństwach wielojęzycznych i wielokulturowych, działania sztuki, literatury, muzyki, teatru tworzonego przez kulturę a współczesne trendy kultury popularnej.

Jednym z głównych problemów dla nauczyciela jest również to, w jaki sposób używać specyficznego słownictwa (np. eufemizmów i poprawności politycznej) podczas zajęć.

Ponadto, seksistowski język jest terminem oznaczającym użycie zdominowanych przez mężczyzn zwrotów sugerujących, że przedstawiciele jednej płci są mniej zdolni, inteligentni i zręczni (...); język pejoratywny to użycie słów lub zwrotów dezaprobujących lub sugerujących, że coś jest do niczego lub bez znaczenia (etykietowanie narodowości, osób starszych itp.); język tabu obejmuje słowa lub zwroty, które mogą kogoś urazić - niektóre słowa odnoszące się do seksu lub organów płciowych, wydalania, narodowości lub rasy ludzi mogą być szczególnie obraźliwe, zgodnie z Cambridge International Dictionary of English (1995). Unikanie tych słów i zwrotów oznacza używanie poprawnego politycznie języka i zrozumienie, czym jest komunikacja międzykulturowa.

Komunikacja międzykulturowa może również skorzystać z zastosowania ICT, narzędzia technicznego, które w ostatnich dziesięcioleciach stało się normą w kontekstach edukacyjnych i czynnikiem jeszcze bardziej istotnym w kontekście pandemii. Bariery geograficzne, społeczne i kulturowe są pokonywane dzięki wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, co sprzyja rozwojowi umiejętności międzykulturowych oraz płynności w komunikacji. Jak twierdzą Aparici y García (2016), łączność sprzyja uczeniu się opartemu na współpracy, w którym wszyscy uczący się stają się współtwórcami. Nie można zapominać, iż dostęp do ICT daje nieocenioną szansę na zaangażowanie słabszych grup w proces nauczania oraz uczenia się. Tej szansy nie można zignorować. Wręcz przeciwnie, międzykulturowość osiąga się również poprzez integrację oraz mobilność społeczną.

Szkolenie w zakresie ICT dla celów pedagogicznych wydaje się niezbędne. Jeśli nauczyciele mają rozwijać swoje umiejętności oraz innowacyjne pomysły, potrzebują wsparcia ze strony instytucji, które zapewnią im odpowiedni system w zakresie tego, jak korzystać i jak nie korzystać z ICT. Nauczyciele są już świadomi znaczenia partnerskiego uczenia się, a środowiska cyfrowe sprzyjają tego rodzaju interakcjom. W tym kontekście nauczyciele biorą odpowiedzialność za własne uczenie się, rozwijają kompetencje metapoznawcze, rozumiejąc proces, w którym uczniowie budują swoją nową wiedzę. Ponadto, współpraca stała się kluczową umiejętnością dla innowacji. Międzynarodowe sieci

studentów praktykantów, z bardzo różnych środowisk, mogą być tworzone w tym systemie online, który pokonuje bariery geograficzne, gdzie społeczność nauczycieli języków obcych może dzielić się swoimi zasobami, narzędziami i metodami, rozwijając umiejętności międzykulturowe oraz globalizując praktykę nauczania języków obcych w całej Europie.

Pomimo znaczenia znajomości narzędzi informatycznych, nauczyciele edukacji nieobowiązkowej nie mają obowiązkowego szkolenia zawodowego, jak to zazwyczaj ma miejsce w przypadku nauczycieli szkolnych, a mimo to oczekuje się od nich wprowadzenia istotnych zmian w sposobie wykonywania obowiązków zawodowych oraz zgromadzenia znacznej wiedzy na temat korzystania z TEL, w krótkim czasie i przy minimalnych szkoleniach lub zasobach (Laurillard, 2010).

W przypadku szkoleń w terenie, ICT ułatwiają również płynną komunikację między wszystkimi zaangażowanymi osobami, wzmacniając współpracę oraz istotną informację zwrotną dla studentów praktykantów. ICT mogą być wykorzystane do stworzenia społeczności internetowej, w której studenci mogą współpracować i rozwijać nowe metody pedagogiczne, ucząc się na podstawie doświadczeń swoich rówieśników i otrzymując znaczące informacje zwrotne od swoich opiekunów. W tym przypadku, wykorzystanie ICT jest podstawą narzędzia, które proponujemy w celu poprawy Praktyki. Jego prostota sprzyja płynnej komunikacji, w której mogą uczestniczyć wszyscy członkowie.

Zdaniem kilku autorów, nauczyciele zatrudnieni w sektorze szkolnictwa średniego są świadomi potrzeby większej skali w zakresie korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych, które nie są w pełni zintegrowane w tym kontekście edukacyjnym, pomimo możliwości, jakie przynoszą (Álvarez-Rojo i in. 2011; Buenestado & Alvarez, 2019). Dlatego też uczelnie powinny zostać wyposażone w nowoczesne urządzenia cyfrowe, które zapewnią wszystkim członkom procesu kształcenia dostęp do IDN, przewyciężając lukę cyfrową, jednocześnie promując umiejętności cyfrowe. Skuteczne wdrożenie ICT w programach kształcenia nauczycieli języków obcych wymaga zmiany obecnych modeli zarządzania i struktur komunikacyjnych. Zarówno trenerzy, jak i uczestnicy szkoleń powinni przejść specjalne szkolenie w zakresie stosowania nowych metod zarządzania, będąc świadomymi ustalonych celów i etapów, jakie muszą podjąć w tym procesie.

Wszystko to nadaje nowy sens edukacji. Nie jesteśmy już odbiorcami wiedzy, wręcz przeciwnie, musimy rozwijać umiejętności niezbędne do jej zdobycia. Wszyscy studenci mają natychmiastowy dostęp do ogromnej ilości informacji, co, jak twierdzi Le Cornu (2010), wymaga od studentów powiązania całej wiedzy z kompetencjami.

Nauczyciele muszą, zatem zaktualizować swoje metody nauczania-uczenia się oraz dostosować je do współpracujących społeczeństw. Nauczyciele w szkolnictwie wyższym uzyskują wiedzę, jak wprowadzać innowacje, projektując działania zorientowane na studenta i stosując aktywne podejścia do uczenia się. W tym celu, ICT są postrzegane, jako doskonałe narzędzie do tworzenia środowisk uczenia się opartych na współpracy, w których różni studenci mogą dyskutować i wymieniać się pomysłami i doświadczeniami, co sprawia, że działając w ten sposób, uczą w środowisku międzykulturowym.

4.5. MOBILNOŚĆ I UCZENIE SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE

Mobilność fizyczna i społeczna jest kluczowym zagadnieniem w rozwoju umiejętności międzykulturowych w kształceniu nauczycieli języków obcych. Dla studentów i nauczycieli języków obcych umiejętności międzykulturowe są uważane za niezbędne. Studenci muszą nabyć te umiejętności w trakcie kształcenia, co skutkuje promowaniem programów wymiany w trakcie ITE. Mobilność jest kluczowym czynnikiem, który zdeterminował konfigurację procesu bolońskiego (Zgaga, 2008):

Uczenie się przez całe życie jest zakorzenione w integracji uczenia się oraz życia, obejmuje uczenie się przez całe życie (od kołyski do grobu) oraz uczenie się przez całe życie dla ludzi w każdym wieku, zapewniane i podejmowane przy pomocy różnych formatów, spełniające szeroki zakres potrzeb i wymagań edukacyjnych (UNESCO Institute for Lifelong Learning Technical Note, 2017).

Rada Unii Europejskiej (2019) zaproponowała wytyczne dotyczące kompleksowego podejścia do nauczania i uczenia się języków obcych. W dokumencie tym członkowie proponują szereg środków służących poprawie nauczania języków obcych, ukierunkowując je na podejście komunikacyjne, które pozwala uczniom rozwijać kompetencje

wielojęzyczne niezbędne w globalnym społeczeństwie XXI wieku. Internacjonalizacja jest dla nich kluczową kwestią, podkreślają znaczenie mobilności studentów praktykantów oraz potrzebę wdrożenia podejścia międzykulturowego w kształceniu przyszłych nauczycieli języków obcych. Należy wspierać nauczycieli języków obcych poprzez inwestowanie w ich kształcenie ustawiczne, promowanie współpracy z innymi specjalistami za pomocą programów mobilności - takich jak Erasmus czy e-Twinning - oraz zachęcanie ich do stosowania innowacyjnych metod pedagogicznych.

W ocenie zagadnienia mobilności i uczenia się przez całe życie należy wziąć pod uwagę w pierwszej kolejności dwie główne duże grupy adresatów: z jednej strony studentów języków obcych, a z drugiej strony nauczycieli języków obcych. W pierwszym przypadku istniejące programy mobilności są wyraźną odpowiedzią na potrzeby kształcenia i szkolenia - choć nadal konieczna jest poprawa warunków mobilności. W drugim przypadku przed nami jeszcze długa droga, ponieważ uczenie się przez całe życie powinno odbywać się w ramach mobilności ze względu na specyfikę obszaru zawodowego i istnienie wielu barier.

Równie istotne w tym obszarze są instytucje wysyłające i przyjmujące, szczególnie w odniesieniu do mobilności, zarówno studentów, jak i nauczycieli. Przygotowanie, doradztwo, plany praktyk i przygotowanie misji dydaktycznych są decydującymi elementami dla powodzenia tych działań. Również przyjęcie, doradztwo po przyjeździe, działania kulturalne i integracyjne, jak również całe wsparcie akademickie w trakcie mobilności powinny być celem konkretnych strategii dla tego obszaru studiów i profesjonalizacji, ponieważ nie chodzi tylko o integrację, ale również o promowanie nabywania kompetencji, które uzupełnią codzienne życie zawodowe.

Istnieje pilna potrzeba analizy danych dotyczących rezultatów projektów mobilnościowych, promowanych w Unii Europejskiej w ostatnich latach w obszarze uczenia się i nauczania języków obcych, nie tylko pod względem oceny statystycznej, ale przede wszystkim oceny wpływu mobilności na kraje oraz instytucje edukacyjne. Na podstawie tej analizy powinniśmy ocenić najbardziej udane przypadki, odtworzyć dobre praktyki i wdrożyć je na skalę europejską, przekształcając dobre praktyki w politykę. Nowe możliwości otwierają się wraz z nową agendą dla Europejskiego Obszaru Edukacyjnego do 2025 roku, przy czym korzyści dla rozwoju mobilności i uczenia się przez całe życie dla studentów i nauczycieli języków obcych mogą być bardzo korzystne.

Wśród ogłoszonych priorytetów chcielibyśmy zwrócić uwagę na następujące aspekty:

- Promowanie swobody mobilności zarówno osób uczących się, jak i nauczycieli oraz swobodnych kontaktów między instytucjami w Europie oraz poza nią. Mobilność edukacyjna i współpraca ponad granicami to silne czynniki sprzyjające podnoszeniu jakości instytucji edukacyjnych oraz szkoleniowych.
- Wspieranie nauki języków obcych i wielojęzyczności. Umiejętność posługiwania się różnymi językami jest warunkiem studiowania i pracy za granicą oraz pełnego odkrywania różnorodności kulturowej Europy.
- Wspieranie nauczycieli w radzeniu sobie z różnorodnością językową oraz kulturową w szkole jest kluczowym elementem podnoszenia poziomu edukacji, zwłaszcza przez wyrównywanie utrzymujących się braków w umiejętności czytania.

Ponadto, zgodnie z nową agendą "Komisja planuje uruchomienie Akademii Nauczycielskich Erasmus w ramach nowego programu Erasmus w 2021 r. w celu stworzenia sieci instytucji kształcących nauczycieli i stowarzyszeń nauczycieli", niezbędne jest umieszczenie nauczania i uczenia się języków obcych, jako priorytetu w tym nowym obszarze programu Erasmus.

Ze względu na swoją specyfikę, a także decydujący wkład w sukces wszystkich pozostałych obszarów, obszar ten w sposób oczywisty wymaga wprowadzenia polityki rozróżnienia, a mianowicie:

- Stworzenie specjalnego programu motywacyjnego dla nauczycieli języków obcych, uwzględniającego: potrzebę oraz znaczenie długoterminowej mobilności w tej dziedzinie; bariery w uczeniu się przez całe życie, jakich doświadczają nauczyciele, a mianowicie te dotyczące rodziny (wprowadzenie w Europie dobrych praktyk programów z innych kontynentów, np: Program Fulbrighta) oraz związane z tym koszty;
- Stworzenie instrumentów nagradzania/certyfikacji dla instytucji wysyłających i goszczących, a mianowicie dla mobilności nauczycieli języków obcych: uczynienie środowiska mobilności przyjaznym dla uczestników, zarówno w instytucjach macierzystych, jak i goszczących (istnieje wiele sytuacji, które hamują mobilność na tym poziomie: często dlatego, że w instytucjach macierzystych wyjazd nauczyciela na szkolenie nie

jest postrzegany jako wartość dodana dla instytucji, a wiele instytucji nie jest przychylnie nastawionych do mobilności, ponieważ uważają, że jest to tylko dodatkowe obciążenie pracą).

- Promowanie tworzenia specjalnych Programów Powitalnych dla mobilnych studentów i nauczycieli języków obcych.
- Promowanie korzystania z aplikacji Erasmus+, w tym stworzenie specjalnej strefy dla uczniów i nauczycieli języków obcych, z konkretnymi propozycjami w obszarze kultury danego kraju i promującymi zagłębienie się w jego kulturze.
- Stworzenie nagród dla liderów w nauczaniu/uczeniu się języków obcych, aby służyły, jako motywujący przykład dla innych - inspirowana ambicją, determinacją i miłością do nauki i nauczania języków europejskich.
- Rozwój umiejętności cyfrowych dla studentów i nauczycieli języków obcych, specyficznych dla produktów i sprzętu dostępnego w nauczaniu/uczeniu się języków obcych, zarówno w trybie face-to-face, jak i na odległość.
- Stworzenie nagrody dla edukatorów i instruktorów w dziedzinie nauczania/uczenia się języków obcych, która będzie służyć, jako motywujący przykład dla innych - inspirowana ambicją, determinacją oraz miłością do nauki i nauczania języków europejskich.

4.6. RÓWNOWAGA PŁCI

Praktyka nauczycielska tradycyjnie związana jest z kobietami. Zjawisko to nie jest przypadkowe, lecz odnosi się do pozycji kobiet w społeczeństwach, w których tradycyjnie przypisywano im rolę opiekunek do dzieci. W przypadku nauczycieli przedszkolnych i szkół podstawowych ta różnica jest wyraźna, natomiast w przypadku nauczycieli szkół średnich oraz wyższych, gdzie wymagana jest większa specjalizacja, zawód ten wykazuje większy parytet.

Z badań przeprowadzonych przez Skeltona (2011) wynika, iż "sfeminizowana" szkoła jest uważana za wadliwą i niepełnowartościową, co jest dowodem na to, iż zwiększenie liczby nauczycieli płci męskiej jest rozwiązaniem mającym na celu poprawę społecznej koncepcji zawodu nauczyciela. Jest to jednak tylko jeden

element, który pomija źródło problemu. Zaistniała sytuacja oparta na uprzedzeniach ze względu na płeć świadczy o istnieniu powszechnego przekonania o różnicach w ponoszeniu wysiłku, zdolnościach i stylach nauczania między płciami (Sabbe i Aelterman, 2007). Takie przekonanie jest wspierane przez spoty medialne, tradycyjne kampanie marketingowe, brak męskich wzorców do naśladowania itp.

Według Drudy (2008), feminizacja zawodów nauczycielskich wiąże się z niskim statusem zawodowym tej profesji, a co za tym idzie, z niskim wynagrodzeniem. W swoim opracowaniu analizuje ona trudne zagadnienia, takie jak: Czy chłopcy potrzebują nauczycieli (mężczyzn), jako wzorów do naśladowania? Czy kobiety wykazują się mniejszą kompetencją niż mężczyźni? Czy feminizacja prowadzi do obniżenia statusu zawodowego nauczyciela? Podsumowując, autorka zwraca uwagę na ogólny brak szacunku dla intelektualnych zdolności nauczycieli, zwłaszcza kobiet. W związku z tym sugeruje, iż wysiłki polityczne muszą zmierzać w kierunku przyciągania do zawodu wartościowych osób bez względu na ich płeć, ponieważ nie ma solidnych danych na temat poziomu kompetencji nauczycieli płci męskiej oraz żeńskiej. Związek między feminizacją zawodu a jego niskim statusem rodzi fundamentalne pytania o rolę kobiet w społeczeństwie.

Niewątpliwie, płeć musi zostać uwzględniona w rozważaniach dotyczących kształcenia nauczycieli i należy wprowadzić istotne reformy, aby zmienić nieodłączną kulturę hegemonicznej męskości.

4.7. WSPARCIE FINANSOWE I WSPÓLNA POLITYKA

Wsparcie finansowe jest niezbędne dla postępu w edukacji, a w szczególności w kształceniu nauczycieli języków obcych. Jak można się było spodziewać, we wszystkich obszarach istnieje wyraźny brak wsparcia finansowego dla programów mobilności. Studenci, którzy otrzymują stypendia na studia za granicą, stają w obliczu faktu, że nie wszystkie koszty są rekompensowane w ramach stypendiów, na co zwróciła uwagę Europejska Służba Działań Obywatelskich (ECAS) w raporcie z 2017 roku "Recommendations on Learning Mobility: Insights from the Digital Dashboard". W zależności od kosztów życia w kraju

zamieszkania oraz w kraju przyjmującym, istnieje duże prawdopodobieństwo, iż studenci będą musieli dopłacać do swojego stypendium.

Oprócz zwiększenia dotacji, co wydaje się najprostszą opcją, pomijając takie czynniki jak roczny budżet, Recommendations on Learning Mobility: Insights from the Digital Dashboard (ECAS, 2017, s. 14), proponuje inne rozwiązania:

- Przyznawanie stypendiów w zależności od kraju, regionu lub miasta docelowego, zgodnie z tamtejszym poziomem życia.
- Zwiększenie dostępnego wsparcia, w szczególności dla studentów z mniej uprzywilejowanych środowisk.
- Informowanie studentów o kosztach studiów w zależności od wyboru.
- Rozważenie bardziej zaawansowanych opcji w zakresie testowania środków.
- Zbadanie skutków niskich dochodów studentów oraz tego, czy mają one wpływ na ich samopoczucie oraz wyniki.
- Przyjrzenie się formom wsparcia pozafinansowego.

Wsparcie finansowe jest również niezbędne do opracowania większej liczby łatwych w użyciu narzędzi ICT do pogłębiania umiejętności i tworzenia zasobów ułatwiających dostosowanie się do ciągłych zmian zachodzących we współczesnym świecie. Kolejnym aspektem, który wymaga inwestycji, jest uczenie się przez całe życie. Aby osiągnąć równowagę płci, potrzebne są kampanie reklamowe, które sprawią, że temat stanie się znany i rozwinie się świadomość krytyczna. Ponadto należy poświęcić więcej uwagi wybitnym kobietom praktykom, które mogą stać się wzorem do naśladowania. Wsparcie finansowe i techniczne dla ośrodków, sieci i sojuszy działających na rzecz równowagi płci w zawodzie nauczyciela powinno być traktowane priorytetowo. Sugestie te można łatwo włączyć do myślenia o polityce w zakresie nauczania oraz kształcenia nauczycieli.

W związku z powyższym należy podkreślić, że Komisja Europejska podejmuje pewne kroki, zwłaszcza w odniesieniu do następujących priorytetów:

- Sieć uniwersytetów europejskich
- Automatyczne wzajemne uznawanie dyplomów
- Europejska legitymacja studencka

Wśród nich chcielibyśmy podkreślić znaczenie sieci, których celem jest konwergencja programów nauczania. Dla naszych celów koncepcja sieci uniwersytetów europejskich może przynieść istotną zmianę w praktykach szkolnictwa wyższego, poprzez zintegrowane programy nauczania i mobilność, wspierając w ten sposób jakość, doskonałość i innowacyjność.

W uzupełnieniu tych ścieżek w odnowionej agendzie UE na rzecz szkolnictwa wyższego, przyjętej przez Komisję w maju 2017 r., określono cztery kluczowe cele europejskiej współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego, które wzmocnią konwergencję programów nauczania:

- Przeciwdziałanie niedopasowaniu umiejętności do potrzeb rynku pracy w przyszłości i promowanie doskonałości w rozwijaniu umiejętności
- Tworzenie integracyjnych i połączonych systemów szkolnictwa wyższego
- Dbanie o to, by instytucje szkolnictwa wyższego przyczyniały się do innowacji
- Wspieranie skutecznych i efektywnych systemów szkolnictwa wyższego.

Jak zasugerowano w ocenie okresowej strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020):

Środki mogłyby obejmować rozwój sieci kontaktów i możliwości eksperymentowania lub pilotowania nowych i innowacyjnych podejść, plany działania dla poszczególnych krajów oraz wsparcie w zakresie budowania potencjału. Na te cele należy udostępnić zasoby w bieżących programach finansowania (2014, 142).

W tym miejscu chcielibyśmy podkreślić istotną rolę decydentów politycznych oraz administratorów edukacji w odniesieniu do wdrażania i wspierania wyżej wymienionych działań. Każdy przedstawiciel może wykorzystać swoją aktywną rolę w organach publicznych do obrony tworzenia każdego z wyżej wymienionych działań. W szczególności, przydział środków budżetowych na tworzenie międzynarodowych sieci dla nauczycieli języków obcych oraz europejski kurs dla nauczycieli języków obcych byłyby dwoma konkretnymi działaniami, które należy zaproponować.

Kształcenie nauczycieli języków obcych zasługuje na zdecydowane działania w kierunku aktualizacji, która zapewni zbieżność i

doskonałość tak, aby przyszli nauczyciele języków stali się aktywnymi czynnikami zmian na rzecz bardziej spójnej i zintegrowanej Europy.

5. DALSZY KROKI

W świetle informacji zebranych w tym raporcie, chcielibyśmy zaproponować następujące kierunki pracy w celu wzmocnienia i poprawy kształcenia nauczycieli języków obcych na poziomie europejskim:

1. **Tworzenie międzynarodowych sieci współpracy.** Przyszli nauczyciele języków obcych skorzystaliby z istniejących sieci, które w naturalny sposób mogłyby im przekazać wartości międzykulturowe, międzynarodowe oraz integracyjne. Mogłyby one przybrać formę sieci uniwersytetów europejskich (program "Inicjatywa Uniwersytetów Europejskich" przy wsparciu Komisji Europejskiej) lub sieci specjalistycznych, tj. sieci szkoleń w zakresie kształcenia językowego. Mogą one również obejmować cały cykl kształcenia (etapy teoretyczne i praktyczne) lub być ukierunkowane na poszczególne części etapów kształcenia nauczycieli. Na przykład sieci praktyk dla nauczycieli języków obcych mogłyby zapewnić wzbogacające i stymulujące możliwości, które pozwoliłyby przyszłym nauczycielom na zapoznanie się z systemami edukacyjnymi dwóch lub więcej krajów, innych niż ich własny. W tym kontekście wirtualne wymiany mogą być odpowiednim narzędziem uzupełniającym fizyczną mobilność międzynarodową. Dla tych celów, IDN zaprojektowany przez zespół VIRTEACH mógłby ułatwić zarządzanie, uaktualnianie i monitorowanie transnarodowego szkolenia Praktyki.
2. **Usprawnienie systemu transferu punktów ECT.** Umiejętności oraz kwalifikacje zawodowe poza granicami kraju mają ogromne znaczenie. Równoległe z tworzeniem sieci międzynarodowych, szkolenia i kwalifikacje akademickie nauczycieli muszą być uznawane na poziomie europejskim. W tym względzie należy prowadzić intensywne starania.
3. **Stworzenie europejskiego kursu dla nauczycieli języków obcych.** Inicjatywa ta zapewniłaby szkoleniowcom wspólne i zaktualizowane zasady pedagogiczne, dobre praktyki i wysokiej jakości treści i powinna być zaprojektowana w ramach podejścia zasadniczo

komunikacyjnego. Sugerujemy, że Europejskie Centrum Języków Nowożytnych (ECML), którego celem jest promowanie doskonałości i innowacji w nauczaniu języków obcych oraz pomoc Europejczykom w bardziej efektywnym uczeniu się języków, mogłoby być najbardziej odpowiednią instytucją międzynarodową do zaprojektowania i wdrożenia tego szczególnego szkolenia. Ta instytucja publiczna, zależna od Rady Europy, mogłaby regularnie oferować wysokiej jakości szkolenia dla państw członkowskich oraz usprawniłaby komunikację skromnych, ale znaczących wyników projektu VIRTEACH oraz ich rozpowszechnianie wśród szerszej publiczności.

Małym krokiem w tym kierunku było stworzenie przez zespół VIRTEACH Interaktywnego Zestawu Narzędzi, który stanowi obszerny zbiór materiałów dydaktycznych, otwartych zasobów edukacyjnych, wskazówek metodologicznych i przykładów najlepszych praktyk dla budowy modelu szkolenia nauczycieli języków obcych na poziomie europejskim. Oczywiście, ten Toolkit, dostępny na stronie internetowej projektu, podlega wzbogacaniu i może być traktowany, jako niekończący się proces, ponieważ nowe wdrożenia pedagogiczne i postęp nowych technologii utrzymują tę dziedzinę wiedzy w ciągłej ewolucji. Jeśli zostanie przyjęty przez organ nadrzędny, taki jak na przykład ECML, może stać się otwartym i zbiorowym narzędziem, które w przyszłości może zostać rozszerzone.

Kurs online dla nauczycieli języków obcych XXI wieku, stworzony przez zespół VIRTEACH, jest również narzędziem podlegającym rozszerzeniu. Innowacyjne perspektywy, takie jak wprowadzenie perspektywy płci oraz różnorodności, lub osadzenie cyfrowej i dynamicznej wersji EPOSTL, mogłyby być realnymi krokami, które ogromnie by go wzbogaciły.

Aby wzmocnić profesjonalne kompetencje cyfrowe, kurs ten mógłby zawierać bardziej zróżnicowane i aktualne aplikacje ICT w kształceniu nauczycieli języków obcych. Jeśli chodzi o treść, to należy również rozszerzyć podstawowe wartości ponadnarodowego i wartościowego szkolenia, takie jak świadomość międzykulturowa, krytyczne myślenie oraz zaangażowanie społeczne.

W każdym razie, kurs internetowy 21st Century Foreign Language Teacher Training Online Course, opracowany przez zespół VIRTEACH, jest tylko punktem wyjścia do stworzenia europejskiego kursu edukacji językowej, zweryfikowanego na poziomie

międzynarodowym oraz dostępnego dla wszystkich nauczycieli języków obcych w obszarze szkolnictwa wyższego.

4. **Osiągnięcie równowagi płci jest pilnym celem w edukacji XXI wieku.** Raporty potwierdzają, że obszar nauczania języków obcych w Europie jest silnie sfeminizowany. Aby odwrócić tę sytuację, należy podjąć zdecydowane działania na różnych polach jednocześnie. Po pierwsze, zawartość podręczników powinna przejść badanie pod kątem równowagi płci. Utworzenie organu nadzorującego ten aspekt byłoby korzystne w perspektywie średnioterminowej. Taki organ mógłby również opracować podstawowe kryteria wspierania perspektywy inkluzywnej w treściach, zarówno w podręcznikach, jak i kursach, oraz monitorować stosowanie języka inkluzyjnego, jako normy. W związku z tym należy przeznaczyć specjalne fundusze na tworzenie materiałów uwzględniających płeć, które promują sprawiedliwość społeczną i spójność w kształceniu nauczycieli. Wraz z tym celem należy rozważyć szersze spojrzenie na rekrutację. Uwaga: wykluczenie społeczne nie odnosi się tylko do nauczania języków, ale do aktywnego zachęcania do zatrudniania tradycyjnie mniej reprezentowanych grup społecznych. Ten aspekt również powinien być brany pod uwagę.
5. **Wzmocnienie tożsamości zawodowej nauczyciela.** Feminizacja praktyki nauczycielskiej jest ściśle związana z niskim statusem tego zawodu oraz nieatrakcyjnymi wynagrodzeniami. Konieczna i pilna jest kompleksowa polityka, która zajmie się obiema tymi kwestiami. Konkretnie i ukierunkowane instrukcje organów zarządzających powinny zachęcać uniwersytety do inwestowania w przyciąganie do zawodu wartościowych osób, bez względu na ich płeć. W perspektywie średnioterminowej środki te wpłynęłyby na równowagę płci i bardziej sprawiedliwe warunki pracy. Inwestycje finansowe w ITE, w szczególności w finansowanie mobilności studentów i nauczycieli, jak również w większą różnorodność i jakość zasobów ludzkich, miałyby bezpośredni wpływ na wyższy status zawodowy zawodu nauczyciela. Należy również wziąć pod uwagę zasoby ekonomiczne przeznaczone na uczenie się przez całe życie.

Mamy nadzieję, że my, obywatele Europy, osoby zajmujące się edukacją, decydenci polityczni i uczący się języków, poczynimy postępy w wyżej wymienionych obszarach. Dążąc do tych celów, osiągniemy sprawiedliwsze, silniejsze i bardziej spójne społeczeństwo europejskie,

w którym międzykulturowość, sprawiedliwość społeczna i wzajemne zrozumienie staną się siłą napędową sukcesu, pokoju i postępu.

6. BIBLIOGRAFIA

- Abednia, A. (2012). Teachers' professional identity: Contributions of a critical EFL teacher education course in Iran. *Teaching and Teacher Education* 28.5: 706-717.
- Álvarez-Rojo, V.; Romero, S.; Gil-Flores, J.; Rodríguez-Santero, J.; Clares, J.; Asensio, I.; del-Frago, R.; García-Lupión, B.; García-García, M.; González-González, D.; Guardia, S.; Ibarra, M.; López-Fuentes, R.; Rodríguez-Gómez, G., Salmeron-Vilchez, P. (2011). Necesidades de formación del profesorado universitario para la adaptación de su docencia al Espacio Europeo de Educación Superior (EEES). *Revista Relieve*, 17. 1: 1-22.
- Aparici, R., & García Matilla, A. (2016). ¿Qué ha ocurrido con la educación en comunicación en los últimos 35 años?: pensar el futuro. Espacios en Blanco. *Revista de Educación*: 35-57.
- Barros-del Río, M. A. (2019). Cómo fomentar el espíritu crítico en los futuros docentes de inglés desde la formación: fundamentos y propuestas. *Revista Íkala*, 24.3: 607-618.
- Barros-del Río, M. A. & Mediavilla-Martínez, B. (2019). The European Perception of Foreign Language Teacher Training. Findings on a Survey in 13 Countries. *Annals of Dimitrie Cantemir Christian University*, 18. 2: 67-81.
- Biesta G. (2012). The Future of Teacher Education: Evidence, Competence or Wisdom? *Research on Steiner Education* 3,1: 8–21.
- Borko, Hilda and Vicky Mayfield. (1995). "The Roles of Cooperating Teacher and University Supervisor in Learning to Teach." *Teaching and Teacher Education* 11.5: 501–518.
- Buenestado-Fernández, M., Álvarez-Castillo, J. L., González-González, H., & Espino-Díaz, L. (2019). Evaluating the institutionalisation of diversity outreach in top universities worldwide. *PloS one*, 14.7. e0219525.
- Byram, M. & M. Wagner.(2018). Making a difference: Language teaching for intercultural and international dialogue. *Foreign Language Annals*, 51, 1: 140-151
- Caena, F. (2014). *Initial teacher education in Europe: an overview of policy issues*. European Commission. Directorate-General for Education and Culture School policy/Erasmus+.

- *Cambridge International Dictionary of English*. (1995). Cambridge: Cambridge University Press.
- Canh, L. V. (2014). Great expectations: The TESOL Practicum as a professional learning experience. *TESOL Journal*, 5.2: 199-224.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on achieving the European Education Area by 2025. (2020). Available at <https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/communication-european-education-area.pdf>
- DAAD. Webinar (2020) “*Internationalising Teacher Education in Europe – Is virtual collaboration the “new way to go”?*” 9-10 June 2020. Available at <https://www.daad-brussels.eu/en/events-overview/our-events/internationalising-teacher-education-in-europe-is-virtual-collaboration-the-new-way-to-go/>
- Drudy, S. (2008). Gender balance/gender bias: The teaching profession and the impact of feminisation. *Gender and Education*, 20.4: 309-323.
- Dvir, N. and Ilana Avissar (2014). Constructing a critical professional identity among teacher candidates during service-learning. *Professional Development in Education*, 40.3: 398-415.
- European Citizen Action Service (ECAS) (2017). Recommendations on Learning Mobility: Insights from the Digital Dashboard. Available at <https://ecas.org/wp-content/uploads/2017/10/Recommendations-to-policy-makers-on-learning-mobility.pdf>
- European Commission (2014). *Interim Evaluation of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020)*. Ecorys UK Ltd. Available at <file:///C:/Users/abarr.loc/AppData/Local/Temp/NC0114012ENN.en.pdf>
- European Commission/EACEA/Eurydice (2013). *Key Data on Teachers and School Leaders in Europe. 2013 Edition. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2015). *The Teaching Profession in Europe: Practices, Perceptions, and Policies*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-profession-europe-practices-perceptions-and-policies_en

- European Council (2019). Council Recommendation of 22 May 2019 on a comprehensive approach to the teaching and learning of languages. *Official Journal of the European Union*, 189: 15-22.
- European Union. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Part Three: Union Policies and Internal Actions. Title XII: Education, Vocational Training, Youth and Sport. Article 165 (ex Article 149 TEC). *Official Journal of the European Union*. Available at https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2008/art_165/oj
- Habibi, A., Razak, R. A., Yusop, F. D., & Mukminin, A. (2019). Preparing future EFL teachers for effective technology integration: What do teacher educators say. *Asian EFL Journal*, 21,2: 9-30.
- Hattie J. (2003) Teachers make a difference – what is the research evidence? *Professional Learning and Leadership Development*, NSW DET.
- Hobson, A. J., et al. (2009) Mentoring beginning teachers: What we know and what we don't. *Teaching and Teacher Education*, 25,1: 207-216.
- Jiménez, R.T. & B. C. Rose (2010). Knowing how to know: Building meaningful relationships through instruction that meets the needs of students learning English. *Journal of Teacher Education*, 61,5: 403-412.
- Kalvemark, T. & M. Van der Wende (Eds) (1997). *National Policies for the Internationalization of Higher Education in Europe*. Stockholm: National Agency for Higher Education.
- Karatsiori, M. (2014). A common curriculum for the initial training of TEFL teachers in Europe. Utopia versus reality. *European Journal of Language Policy*, 6,1: 23-112.
- Kelly M, M.Grenfell, A.Gallagher_Brett, D.Jones. (2002). *The Training of Teachers of a Foreign Language: Developments in Europe*. Publisher: European Commission.
- Kemmis, S., Heikkinen, H. L., Fransson, G., Aspors, J., & Edwards-Groves, C. (2014). Mentoring of new teachers as a contested practice: Supervision, support and collaborative self-development. *Teaching and Teacher Education*, 43: 154-164.
- Knight, J. (2021). Higher Education Internationalization: Concepts, Rationales, and Frameworks. *Revista REDALINT. Universidad, Internacionalización e Integración Regional*, 1,1: 65-88.

- Knight, J. (2003). Internationalization of higher education practices and priorities: 2003 IAU survey report. Paris: International Association of Universities.
- Kramsch, Claire. (1995). "The cultural component of language teaching," *Language, Culture and Curriculum*, 8:2: 83-92.
- Laurillard, D. (2010). Supporting teacher development of competencies in the use of learning technologies. *ICT in Teacher Education*: 63-74.
- Leask, M. (2012). *Issues in Teaching Using ICT*. Routledge.
- Leask, B. (2001). Bridging the gap: Internationalizing university curricula. *Journal of Studies in International Education*, 5.2.:100-115
- Le Cornu, R. (2010). Changing roles, relationships and responsibilities in changing times. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 38.3.: 195-206.
- Le Roux, Johann (2010). Effective educators are culturally competent communicators. *Intercultural Education*, 13.1: 37-48.
- Leutwyler, B., Popov, N., & Wolhuter, C. (2017). The Internationalization of Teacher Education: Different Contexts, Similar Challenges. *Bulgarian Comparative Education Society*: 66-78.
- Marlina R. (2013). Globalisation, internalisation, and language education: an academic program for global citizenship. *Multilingual Education*. 3.5: 1-21.
- Mauri, T., J. Onrubia, R. Colomina and M. Clarà. (2019). Sharing Initial Teacher Education between School and University: Participants' Perceptions of their Roles and Learning." *Teachers and Teaching* 25.4: 469-485.
- Pachler, N. (2002). *Teaching Modern Foreign Languages at Advanced Level*. Routledge.
- Payant, C. & J. Murphy. (2012). Cooperating Teachers' Roles and Responsibilities in a MATESOL Practicum. *TESL Canada Journal* 29.2: 1-23.
- Quezada, R. L. (Ed.). (2014). *Internationalization of teacher education: Creating globally competent teachers and teacher educators for the 21st century*. Routledge.
- Sabbe, E. & Aelterman, A. (2007). Gender in teaching: a literature review. *Teachers and teaching, theory and practice*, 13.5: 521-538.
- Skelton, C. (2011). Men teachers and the "feminised" primary school: a review of the literature. *Educational Review*, 64: 1-19.

- Smith, J. D., & Agate, J. (2004). Solutions for overconfidence: Evaluation of an instructional module for counselor trainees. *Counselor Education and Supervision*, 44, 1: 31-43.
- Tomaš, Z., R. Farrelly, & M. Haslam (2008). Designing and implementing the TESOL teaching Practicum abroad: Focus on interaction. *TESOL Quarterly* 42.4: 660-664.
- Townsend, T., & Bates, R. (2007). *Handbook of teacher education: Globalisation, standards and professionalism in times of change*. Springer.
- Trevaskes, S, S Eisenclas, & A.J. Liddicoat. (2003). *Australian Perspectives on Internationalising Education*. Melbourne: Language Australia.
- Tsehelska, M. (2006). Teaching Politically Correct Language. *English Teaching Forum*, 1: 20-23.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning Technical Note, 2017. Available at <https://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/LifelongLearning/en/UNESCOTechNotesLLL.pdf>
- Van der Wende, M. (1997). Missing links: The relationship between national policies for internationalisation and those for higher education in general. *National policies for the internationalisation of higher education in Europe*: 10-31.
- Vögtle, E.M. (2019). 20 years of Bologna - a story of success, a story of failure. *The European Journal of Social Science Research*, 32.4: 406-428.
- Williamson, S., Cooper, R., & Baird, M. (2015). Job-sharing among teachers: Positive, negative (and unintended) consequences. *The Economic and Labour Relations Review*, 26.3: 448-464.
- Yogev, E. & N. Michaeli (2011). Teachers as society-involved 'organic intellectuals': training teachers in a political context. *Journal of Teacher Education* 62.3: 312-324.
- Zabalza, M. A. (2011). El Practicum en la formación universitaria: estado de la cuestión. *Revista de Educación*, 354: 21-43.
- Zgaga, Pavel. (2008). Mobility and the European Dimension in Teacher Education in B. Hudson and P. Zgaga (eds.) *Teacher education policy in Europe: A voice of higher education institutions*. University of Umeå: 17-41.

TEAM

SPAIN - University of Burgos

María Amor Barros del Río
Concetta Maria Sigona
Carlos López Nozal
María Simarro Vázquez

PORTUGAL – Universidade Lusófona

Ana Cunha

BELGIUM - UC Leuven Limburg

Nele Kelchtermans

POLAND – SSW Collegium Balticum

Alina Doroch

ROMANIA - Dimitrie Cantemir Christian University

Ramona Mihăilă
Onorina Botezat

Design by
Bruno Lino

VIRTEACH, A VIRtual Solution for a comprehensive and coordinated training for foreign language TEACHers in Europe, is an Erasmus+ funded project to create a digital tool to improve the postgraduate certificates on Masters on Education (Foreign Languages) and to provide teachers, researchers, student teachers and policy-makers with open-source tools and resources.

(Project Reference: 2018-1-ES01-KA203-050045)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

